

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ

ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ι. ΓΡΥΠΑΡΗ . Πινδάρου: 'Ο πέμπτος 'Ολυμπιονίκης
ANDRÉ MALRAUX . . . 'Ανθρώπινες συνθήκες
(μετάφρ. Γ. Δέλιου)
Γ. ΘΕΜΕΛΗ . . . . . 'Ο Σταυρωμένος (ποίημα)
Β. ΤΑΤΑΚΗ . . . . . 'Η τραγωδία τῆς γνώσεως
Ν. ΠΡΟΞΣΤΟΠΟΥΛΟΥ . . . . 'Ο Θρήνος (ποίημα)
Β. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ . . . 'Ο οδηγός τοῦ τραμ (διήγημα)

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ : Γ. ΔΕΛΙΟΥ : Θ. Κορνάρου «'Ανατολή» —
Λ. Κόρακα «Διηγήματα» — 'Αν. 'Ιννίνου «Βήματα πάνω
στήν ασφαλτο» — Σπ. Γιαννάτου «'Ιστορίες δίχως τέρατα»
— Dr. W. Stekel «'Επιστολαί σὲ μιὰ μητέρα». Γ. ΘΕΜΕΛΗ:
'Ανθούλης Σταθοπούλου—Βαφοπούλου «'Εργα» — Χάρη
'Αλεξίου «'Αναλαμπές» Μ. Η. Barbusse «Τὸ φοινικό
τραῖνο καὶ ἄλλα» — 'Αν. Φράγκου «'Ο δωδεκανήσιος ποιη-
τῆς Μιχ. Πετρίδης».

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ : 'Εκθεση Γεωργίας Τερλίδου—
Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ : 'Επιστολές.

Σχόλια—Χρονικά—Νέα Βιβλία.

ΕΤΟΣ Δ' - ΑΡ. 3-4

ΙΔΡΥΤΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
Π. ΣΠΑΝΑΩΝΙΔΗΣ, Β. ΤΑΤΑΚΗΣ, ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ
Γ. ΔΕΛΙΟΣ, Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ, ΑΔΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπιμελητὴς τῆς ὕλης: Γ. ΔΕΛΙΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ἀερορράχης 31—Θεσσαλονίκη

Ἀντιπρόσωπος τοῦ Περιοδικοῦ στὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν ἐγγραφή
συνδρομητῶν καὶ κυκλοφορία: ὁ κ. Μ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
(•Γραφεῖον Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν•. Μαυρομιχάλη 2)

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ Ἐτησίᾳ Δρ. 60
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ • Δολ. 1½

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ:

Ὅλοσέλιδη Δρχ. 200
Μισή σελίδα • 120
Τέταρτο σελίδος • 70

Ἡ συνεργασία καὶ τὰ ἐμβάσματα θὰ στέλνονται ἀποκλειστικὰ
στὴ διεύθυνση: Γ. Δέλιον, Ἀερορράχης 31

(Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

Ἔτος Δ' Τετῶνος 3-4

Ἀπρίλιος - Μάιος 1936

ΠΙΝΔΑΡΟΥ

Ο ΠΕΜΠΤΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ
[ΨΑΥΜΙΔΙ ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΩ, ΑΠΗΝΗΗ]

Ὁ πέμπτος αὐτὸς Ὀλυμπιονίκης, καθὼς καὶ ὁ προηγούμενος ὁ τέταρτος, εἶναι ἀφιερωμένος στὸν ἴδιο νικητὴ τὸν Ψαύμη τὸν Καμριναῖο καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴ νίκη του μὲ ἀπήνη, δηλ. ἀμάξι ποῦ ἔσερναν μουλάρια, ἂν καὶ τὰ παλαιὰ χειρόγραφα ἔχουν στὸν δ' Ὀλυμπιονίκη τὴν ἐπιγραφή: ἄρματι, ὄχι σωστά. Ἡ πατρίδα τοῦ νικητῆ, ἡ Καμάρινα τῆς Σικελίας, μόλις ἔπαιρνε πάλι ἐπάνω τῆς ὕστερ' ἀπὸ τρεῖς καταστροφές ποῦ τὴ βρῆκαν ἀπὸ τὸ καιρὸ ποῦ πρωτοχτίστηκε (600 π. Χ.) κ' ἔκαμε φαίνεται ἐντύπωση κ' ἴσως καὶ τὸ φτόνο τῶν συμπατριωτῶν του νὰ κίνησε ἢ μεγαλοπρέπεια, ἢ βασιλικὴ πραγματικῶς, ποῦ ἔλαβε μέρος ὁ Ψαύμης στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες αὐτῆς τῆς ἐποχῆς (456;), ἐνῶ οἱ πατριῶτες του ἀγωνίζονταν νὰ βγάλουν ἀπ' ἀμαχανίας εἰς φάος τὴ ξανανειωμένη τους πόλη.

*Ἵψηλῶν ὕμνον ἀρετῶν,
ἀνθος γλυκὸ στεφάνων ἀπ' τὴν Ὀλυμπία,
μὲ καρδιὰ δέξου γαληνή,
τοῦ Ὠκεανοῦ θυγατέρα,
δώρο ἀπ' τὸ φερωτότροχο
τοῦ Ψαύμη ἀμάξι.*

*Ποῦ μεγαλύνοντας, Καμάρινα,
τὴ λαοτρόφα σου τὴν πόλη,
τοὺς ἐξ διπλοῦς τῶν Θεῶν βωμοῦς ἐτίμωσε
οἰς πῶ μεγάλες τὶς γιορτές τῶν
μὲ θυσίαις βωδιῶν καὶ τοὺς ἀγῶνες τοῦ
τῶν πέντε ἡμερῶν.*

μέ ἄρμα, μέ μοῦλες, μέ ἄτι μονοχάλινο
καὶ νικητῆς μέ δόξα
σὲ στόλισε ἀκριβῆ
καὶ τὸν πατέρα του Ἄκρωνα διαλάλησε
μαζὶ μέ τῆ ξανανειωμένη του πατρίδα.

Κι' ἀπ' τοῦ Οἰνομάου καὶ τοῦ Πέλοπα
γνωόντας τοὺς χαριτωμένους τόπους
ψάλλει, ᾧ Ἀθηνᾶ προσιάτισσα,
καὶ τὸ δικό σου τὸ σεβάσμιο τ' ἄλλος
καὶ τὸ ποτάμι τοῦ Ἰωνη
καὶ τὴν ἐγχώρα λιμνη.

καὶ τὰ ἱερὰ τὰ ρέματα
ποῦ ὁ Ἰππαρχος ποτίζει τὸ λαό σου
καὶ γρήγορα πυκνώνει τὸ ἀψηλόροφο
τῶν στερεῶν σπιτιῶν τὸ δάσος
βγάζοντας ἀπ' τὴν ἀπορία σὶδ φῶς
τῆς χώρας τὸ λαό.

Δία σωτήρα ψηλοσῦνγερε,
ποῦ κάθεσαι σὶδὸν Κρόνιο τὸ λόφο
καὶ ποῦ τιμᾶς τὸν πλατυρέματο Ἀλφειὸ
καὶ τὸ ἱερὸ τῆς Ἰδας ἄντρο,
σὲ σένα ἱκέτης ἔρχομαι
μέ τῶν ἀυλῶν τῶν λυδικῶν τὸν ἦχο,

νὰ σοῦ ζητήσω νὰ στολίζης πάντ' αὐτὴ
τὴν πόλη μ' ἔνδοξους θριάμβους
κι ἄμποτε καὶ σὲ σένα, Ὀλυμπιόνικε,
νὰ δίνῃ ὡς τὴ στερνὴ τὴ μέρα
γαλήνια γερατεία, τὴν ἴδια βρίσκοντας
πάντα χαρὰ στοῦ Ποσειδῶνα τᾶτια

τριγυρισμένος, Ψάυμη, ἀπὸ γνιούς
μ' ἄν κανεὶς θρέφει μιά σωσιτὴ εὐτυχία
ἔχοντας πλοῦτη ὄσα τοῦ ἀρκοῦν
καὶ σ' αὐτὰ κι ὄνομα καλὸ προστέση,
Θεὸς νὰ γίνῃ ἄς μὴ γυρέψῃ

I. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

ANDRÉ MALRAUX

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

(ἀπόσπασμα)

Ὁ André Malraux γεννήθηκε στὸ Παρίσι τὸ 1895. Ἐγράψε : «Οἱ κατακτητές» (1928), «Ἡ βασιλικὴ ὁδὸς» (1930), «Ἀνθρώπινες συνθήκες» (1933), κ. ἄ.

«Οἱ Ἀνθρώπινες συνθήκες» εἶναι τὸ καλύτερο ἔργο του. «Μέσα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, λέει ὁ R. Brasillach, περνοῦμε ἀνάμεσα σὲ μίαν ὀμίχλη ποῦ δὲ φωτίζεται ποτέ, ἀνάμεσα σὲ φωνές πολεμικές, διαμάχες μεταξύ ἐπαναστατῶν ποῦ δὲν πιστεύουν πειὰ στὴν ἐπανάσταση, καὶ περνοῦμε ἀκόμα ἀνάμεσα στὴ φοβερὴ κινεζοσοβιετικὴ σύγκρουση ποῦ μᾶς φέρνει ἕναν τρομαγμένο σεβασμό, ὅταν διαβάζουμε γι αὐτὴ στίς ἐφημερίδες. Αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲ διαβάζεται. Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲ διαβάζεται, ἐπειδὴ εἶναι σκοτεινὸ, μᾶς βυθίζει σὲ μίαν ἀτμόσφαιρα ἀληθινὰ ἀξιοσημεῖωτη. Ὁ φόνος χωρὶς σκοπὸ, ἡ ἐπανάσταση χωρὶς ἐλπίδα, οἱ σφαγές, οἱ μεγάλοι καὶ θολοὶ ποταμοί, ἡ νύχτα ἢ κινέζικη καὶ ἡ ὀμίχλη ἢ κινέζικη, καὶ ὁ ἀνηλεὲς κινέζικος ἥλιος καὶ τὰ μαρτύρια, συνθέτουν μιά ἐσωτερικὴ συμφωνία ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ τὰ λησμονήσῃ κανεὶς μιά ποῦ βυθίστηκε σ' αὐτὴ».

Κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ ψεξῇ αὐτὴ τὴ σκοτεινότητα τοῦ Malraux. Ἄλλ' αὐτὴ δὲν εἶναι—εὐτυχῶς—ὁ μόνος καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς του. Ὁ Ed. Jaloux παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συγγραφέα γυρίζει ἄλλοῦ : «Ὁ Malraux εἶναι ἕνα εἶδος moraliste, ποῦ μᾶς προβάλλει εἰκόνες τοῦ ἀνθρώπινου μεγαλείου. Ὁ ἥρωάς του εἶναι κάποιος ποῦ ζητάει τὴν περιπέτεια ὄχι γιὰ τὴν περιπέτεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀνακαλύψῃ σ' αὐτὴ τὴν ἀληθινὴ του φύση. Σὲ κάθε στιγμή, στίς ἔσχατες βιαιότητές τους, τὰ πρόσωπα ξαναγυρίζουν στὸν ἑαυτὸ τους, ρωτοῦν μέ ἀγωνία, ζητοῦν αὐτὸ ποῦ θὰ γεννηθῇ μέσα τους καὶ τὴν ἀπάντησιν ποῦ θὰ δώσουν στὸ ἐρώτημα τῶν γεγονότων».

Τὰ δύο αὐτὰ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα, ἡ ἀτμοσφαιρικότητα καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν προσώπων ἀπὸ μέσα τους εἶναι ὅ,τι ἐκτιμῶ στὸν Malraux καὶ ὅ,τι θὰ εὐχόμεον γιὰ τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Μισὴ μετὰ τὰ μεσάνυχτα

Θὰ δοκίμαζε ὁ Τσὲν νὰ σηκῶσει τὴν κουνουπιέρα; Θὰ χτυποῦσε τρυπώντας τὴν; Ἡ ἀγωνία τοῦ ἔστιβε τὸ στομάχι· ἦξερε καλὰ τὴ σταθερότητά του, μὰ τούτῃ τὴ στιγμή δὲν ἦταν σὲ

θέση να τη σκέπτεται παρά ηλίθια, γοητευμένος απ την άφθονη άσπρη μουσελίνα που έπεφτε απ το ταβάνι πάνω σ' ένα σώμα λιγώτερο όρατό από μιá σκιά, κι απ όπου έβγαине μονάχα αυτό το μισογυρμένο απ τόν ύπνο μá ολοζώντανο πόδι — ή ανθρώπινη σάρκα. Φώς έρχόταν μονάχα από την άντικρυνη οίκοδομή· ένα μεγάλο παραλληλόγραμμο από ώχρò ήλεκτρικό φώς κομμένο από τις σιδερένιες πήχες του παραθυριου—μιá τέτοια πήχυ έρριχνε τη γραμμή της άκριβώς κάτω από το πόδι σá να ήθελε να τονίση τόν όγκο και τη ζωή. Τέσσερα, πέντε κλάξον άκούσθηκαν ταυτόχρονα. Άνακαλύφθηκε ; Νά πολεμήσει, να πολεμήσει τούς έχθρούς που άμύνονται, τούς ξυπνούς έχθρούς, τί άνακούφιση!

Τò κύμα του πάταγου κατάπαυσε· κάποιο μπέρδεμα άμαξιων—(έκει κάτω στον κόσμο των ανθρώπων γινόταν άκόμα μπερδέματα άμαξιων). Βρέθηκε πάλι κατάντικρυ στο μεγάλο μαλακό λεκέ της μουσελίνας και του φωτεινού παραλληλόγραμμου που άκίνητοσαν μέσα σ' αυτή τη νύχτα όπου δέν ύπηρχε πιά χρόνος.

Έπαναλάμβανε μέσα του πώς ó άνθρωπος αυτός έπρεπε να πεθάνει. Ήλίθια. Γιατί ήξερε πώς θα τόν σκότωνε. Είτε τόν έπιαναν είτε όχι, είτε τόν έκτελοϋσαν είτε όχι, λίγο το σκέπτοταν. Δέν ύπηρχε τίποτε άλλο από αυτό το πόδι, από αυτό τόν άνθρωπο που έπρεπε να τόν χτυπήσει χωρίς να του δώσει τόν καιρό ν' άμυνθεί—γιατί άν άμύνονταν θα φώναζε.

Με τá βλέφαρα κλειστά άνακάλυπτε στον έαυτό του όχι τόν πολεμιστή που φανταζόταν σá μέσα από μιá ζάλη, μá έναν θυσιαστή· και οί Θεοί που τόν ώθοϋσαν δέν ήταν μονάχα κείνοι που είχεν εκλέξει. Κάτω από την άπόφασή του την έπαναστατική όρθώνονταν ένας κόσμος από βάθη πλάι στον όποιο αυτή ή συντριμμένη από άγωνία νύχτα ήταν γεμάτη φώς. «Δολοφονία άλίμονο! δέν είναι μονάχα τò σκότωμα..» Μέσα στίς τσέπες του, τá χέρια του διστακτικά κρατοϋσαν, τò δεξί, ένα κλειστό ξυράφι, τò άριστερό, ένα μικρό μαχαίρι. Τá έχωνε όσο μποροϋσε πιό βαθειά, σá να μην άρκοϋσε ή νύχτα για να κρύψει τις κινήσεις του. Τò ξυράφι ήταν πιό σίγουρο, μá ó Τσέν αισθάνονταν πώς ποτέ δέ θα μποροϋσε να τò χρησιμοποιήσει. Τò μαχαίρι τò συχαίνονταν λιγώτερο. Άφησε λοιπόν τò ξυράφι που τò κόκκαλο εισχώροϋσε μέσα στα κλειστά του δά-

χτυλα: μέσα στην τσέπη του τò μαχαίρι ήταν γυμνό, διχώς θήκη. Τò πέρασε στο δεξί του χέρι, ένω τò άριστερό ξανάπεφτε πάνω στο όλομάλλινο σάλι του όπου έμνεισκε σαν κολλημένο. Ύψωσε έλαφρά τò δεξί του μπράτσο, ξαφνιασμένος από τη σιωπή που έξακολουθοϋσε να τόν τριγυρίζει, σá να περιμενε πώς ή χειρονομία του αυτή θα προκαλοϋσε κάποια πώση. Μά όχι· τίποτε δέ συνέβαινε· αυτός, ναι αυτός έπρεπε να ένεργήσει.

Αυτό τò πόδι ζοϋσε σαν ένα κοιμισμένο ζωο. Ήταν τò τέλος από ένα σώμα ; «Τρελλάθηκα ;» Ήπρεπε να δει αυτό τò σώμα. Να τò δει, να δει αυτό τò κεφάλι· έπρεπε να μπει για αυτό μέσα στο φώς. Ποιά ήταν ή αντίσταση της σάρκας ; Σπασμωδικά ó Τσέν έχωσε τò μαχαίρι στο άριστερό του μπράτσο. Ό πόνος, (δέν ήταν σε θέση να σκεφθεί πώς ήταν τò δικό του μπράτσο) ή ιδέα του βέβαιου βασανιστήριου άν αυτός που κοιμοϋνταν ξυπνοϋσε, τόν άνακούφιζαν για μιá στιγμή· τò βασανιστήριο άξιζε πιό πολύ απ αυτή την άτμόσφαιρα της τρέλλας. Πλησίασε. Ήταν πραγματικά ó άνθρωπος που είχε δει, δυò ώρες πριν μέσα στο φώς. Τò πόδι που σχεδόν άγγιζε τò πανταλόني του Τσέν, έστρεψε ξαφνικά, όπως ένα κλειδί, και ξανάρθε στη θέση του μέσα στην ήρεμη νύχτα. Ίσως αυτός που κοιμοϋνταν, να αισθάνονταν αυτή την παρουσία, όχι όμως τόσο ώστε να ξυπνήσει. Ό Τσέν άνατρίχιασε· ένα έντομο έτρεχε πάνω στην έπιδερμίδα του. Όχι· ήταν τò αίμα που αλάκωνε τò μπράτσο του. Και πάντα αυτή ή αίσθηση της ναυτίας.

Μιá μονάχα κίνηση κι ó άνθρωπος θα πέθνησκε. Να τόν σκοτώσει, δέν ήταν τίποτε· τò άδύνατον ήταν να τόν έγγισει. Κ' έπρεπε να χτυπήσει με άκρίβεια. Αυτός που κοιμοϋνταν ξαπλωμένος άνάσκελα, δέ φοροϋσε παρά τò κοντό του σόβρακο μá κάτω από την παχειά του έπιδερμίδα δέ φαίνονταν τá παγίδια του. Ό Τσέν έπρεπε να έχει για στόχο τις μύτες των βυζιων. Ήξερε πόσο είναι δύσκολο να χτυπήσει από πάνω προς τά κάτω. Κρατοϋσε λοιπόν τò μαχαίρι, με τò λεπίδι στον άέρα, μá τò άριστερό βυζί ήταν τò πιό άπομακρυσμένο· έπρεπε να χτυπήσει κατευθεία τρυπώντας την κουνουπιέρα, με τò μπράτσο τεντωμένο, με μιá κίνηση καμπύλη έτσι σá να έδινε μιá γροθιά. Άλλάξε τη θέση του μαχαίριου· με τò λεπίδι τώ-

ρα πρὸς τὰ κάτω. Νὰ ἐγγίσει αὐτὸ τὸ ἀκίνητο σῶμα ἦταν τόσο δύσκολο ὅσο καὶ νὰ χτυπήσει ἓνα πτώμα, ἴσως γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους. Σὰν καλεσμένος ἀπὸ τούτη τὴ σκέψη θαρρεῖς ἀκούσθηκε ἓνας ρόχθος. Ὁ Τσέν δὲ μπορούσε οὔτε νὰ ὑποχωρήσει: οἱ γάμπες καὶ τὰ μπράτσα του ἦταν μαλακά. Μὰ ὁ ρόχθος γίνονταν κανονικός. Δὲν ἦταν ρόχθος, ὁ ἄνθρωπος ροχάλιζε. Ξανάγινε ζωντανὸ πλάσμα τρωτὸ: Τὴν ἴδια στιγμή ὁ Τσέν αἰσθάνθηκε πῶς τὸν κοροϊδεύαν. Μὲ μιὰν ἐλαφρὴ κίνηση τὸ σῶμα γλύστρησε πρὸς τὰ δεξιὰ. Θὰ ξηπνοῦσε τώρα! Μ' ἓνα χτύπημα πού θὰ τρυπούσε σανίδι ὁ Τσέν τὸν σταμάτησε μέσα σ' ἓνα θόρυβο ξεσχισμένης μουσελίνας ἀνακατωμένο μ' ἓναν ὑπόκωφο χτύπο. Εὐαίσθητος ὡς τὴν ἄκρη τοῦ λεπιδίου αἰσθάνθηκε τὸ σῶμα νὰ ξαναπηδαίει ἴσαμε αὐτὸν καθὼς τινάζονταν ἀπὸ τίς μεταλλικὲς σοῦστες τοῦ κρεββατιοῦ. Τέντωσε ὀρμητικὰ τὸ μπράτσο του γιὰ νὰ τὸν συγκρατήσει: οἱ γάμπες ἔφταναν μαζί ἴσαμε τὸ στήθος, σὰ νὰ ἦταν κολλημένες· καὶ μονομιᾶς χαλάρωσαν. Χρειάσθηκε νὰ χτυπήσει πάλι, μὰ πῶς νὰ ἀποσύρει τὸ μαχαῖρι; Τὸ σῶμα ἦταν πάντα γυρμένο, ἀσταθές, καὶ παρ' ὅλη τὴ σύσπαση πού τὸ δονοῦσε, ὁ Τσέν εἶχε τὴν ἐντύπωση πῶς τὸ κρατοῦσε στὸ κρεββάτι, καρφωμένο μὲ τὸ μικρὸ του ἔγχειρίδιο πάνω στὸ ὁποῖο βάραινε ὅλη του ἡ μάζα. Τὸ κοίταζε καλὰ ἀπὸ τὴ μεγάλη τρύπα τῆς κουνουπιέρας· εἶχαν ἀνοίξει τὰ βλέφαρά του—νὰ εἶχε τάχα ξυπνήσει;— τὰ μάτια ἦταν ἄσπρα. Ἀπὸ τὴ λαβωματιά ἄρχισε ν' ἀναβλύζει καὶ νὰ ρέει πάνω στὸ μαχαῖρι τὸ αἷμα, μαῦρο μέσα σ' αὐτὸ τὸ κίβδηλο φῶς. Τὸ σῶμα ἔτοιμο νὰ πέσει δεξιὰ ἢ ἀριστερά, εὕρισκε ἀκόμα ζωὴ μέσα στὸ βάρος του. Ὁ Τσέν δὲ μπορούσε νὰ ἀφήσῃ τὸ μαχαῖρι. Μέσον τοῦ μαχαίριου, τοῦ τεντωμένου μπράτσου του, τοῦ ὤμου του πού πονοῦσε, γινόταν μιὰ ἐπικοινωνία γεμάτη ἀγωνία ἀνάμεσα στὸ πτώμα καὶ σ' αὐτόν, ὡς μέσα στὰ στήθια του, ἴσαμε τὴν βασιανισμένη καρδιά του, τὸ μόνο πρᾶγμα πού κινούνταν μέσα σ' αὐτὴ τὴ κάμαρα. Ἦταν ἀπόλυτα ἀκίνητος· τὸ αἷμα πού ἐξακολουθοῦσε νὰ ρέει ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ του μπράτσο τοῦ φαίνονταν πῶς ἦταν τοῦ ξεπλωμένου ἀνθρώπου· χωρὶς νὰ εἶχε συμβεῖ τίποτε τὸ ἐξωτερικό, εἶχε τὴ βεβαιότητα πῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἦταν πεθαμένος. Μόλις ἀναπνέοντας, ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν συγκρατεῖ γυρμένο μέσα στὸ ταραγμένο καὶ ἀκίνη-

το φῶς στὴ μοναξιά τῆς κάμαρας. Τίποτε δὲν ἔδειχνε τὴν πᾶλη οὔτε τὸ ξέσχισμα τῆς κουνουπιέρας πού φαίνονταν χωρισμένη σὲ δυὸ φύλλα· δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἡ σιωπὴ καὶ μιὰ μέθη καταθλιπτικὴ ὅπου βυθίζονταν ἀποχωρισμένος ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ζωντανῶν, σκαλωμένος ἀπὸ τὸ ἔγχειρίδιό του. Τὰ δάχτυλά του σφίγγονταν ὄλο καὶ πιὸ πολὺ, μὰ οἱ μῦς τοῦ μπράτσου του χαλάρωναν, κ' ὕστερα ὀλόκληρο τὸ μπράτσο του ἄρχισε νὰ τρέμει σὰν ἓνα σχοινί. Αὐτὸ πού ἐνιωθε δὲν ἦταν φόβος, ἦταν τρόμος, φρικτὸς κ' ἐπίσημος πού δὲν εἶχε ξαναγνωρίσει ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία. Ἦταν ἀκόμα μονάχος μὲ τὸ θάνατο, μονάχος σ' ἓνα μέρος δίχως ἀνθρώπους, μαλακὰ συντριμμένος ἀπὸ τὴ φρίκη καὶ τὴν αἴσθηση τοῦ αἵματος.

Κατῶρθωσε ν' ἀνοίξει τὸ χέρι. Τὸ σῶμα ἔκλινε ἐλαφρὰ πρὸς τὴν κοιλιὰ· ἡ λαβὴ τοῦ μαχαίριου ξέφυγε καὶ πάνω στὸ σαντόνι ἄρχισε ν' ἀπλώνει μιὰ μελανάδα σὰ μιὰ ὑπαρξὴ ζωντανή. Καὶ πλάι τῆς μεγαλωμένη σὰν κι αὐτή, φάνηκε ἡ σκιά ἀπὸ δυὸ μυτερά ἀφτιά.

Ἡ πόρτα ἦταν μακρὴ, τὸ μπαλκόνι πιὸ κοντά· μὰ ἡ σκιά ἔρχονταν ἀπὸ τὸ μπαλκόνι. Ἄν κι' ὁ Τσέν δὲν πίστευε στὰ φαντάσματα, εἶχε παραλύσει· τόσο ἦταν ἀνίκανος νὰ στραφεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἀναπήδησε: ἓνα μισαούρισμα. Ξαλαφρωμένος λίγο τόλμησε νὰ κοιτάξει· ἦταν μιὰ γάτα πού κατέβηκε ἀπὸ τὴν ἀστραχιά κ' ἔμπαινε ἀπὸ τὸ παράθυρο, πατώντας στὰ σιωπηλά τῆς πόδια, μὲ τὰ μάτια καρφωμένο πάνω του. Μιὰ λύσσα συγκλόνιζε τὸν Τσέν ὅσο προχωροῦσε ἡ σκιά, μιὰ λύσσα ὄχι ἐνάντια στὸ ἴδιο αὐτὸ ζῶο, ὅσο ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν παρουσία. Μέσα στὴν περιοχὴ ὅπου εἶχε ριχτεῖ, τίποτε τὸ ζωντανὸ δὲν ἔπρεπε νὰ εἰσχωρήσει· διδῆποτε μπορούσε νὰ τὸν εἶχε δεῖ νὰ κρατεῖ αὐτὸ τὸ μαχαῖρι, τοῦ στέκονταν ἐμπόδιο γιὰ νὰ ξανανέβει ἀνάμεσα τοὺς ἀνθρώπους. Ἄνοιξε τὸ ξυράφι, ἔκανε ἓνα βῆμα πρὸς τὰ μπρός· τὸ ζῶο ἔφυγε ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ὁ Τσέν τὸ κυνήγησε καὶ ξαφνικὰ βρέθηκε κατέναντι τ' οὐράνου καὶ τῆς Σαγκάης.

Συγκλονισμένη ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῆς ἡ νύχτα ἔβραζε σὰν ἓνας τεράστιος μαῦρος καπνὸς γεμάτος ἀπὸ σπινθήρες· στὸ ρυθμὸ τῆς ὄλο καὶ λιγώτερο ἀσθματικῆς ἀναπνοῆς τῆς, ἀκινήτησε, κι ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ξεσχισμένα σύννεφα, τ' ἀστέρια ξαναβρῆκαν τὴν αἰώνια κίνησή τους, πού τὸν πλημμύρισε μὲ τὸ

δροσερόν ἀέρα τοῦ ὑπαίθρου. Μιά σειρήνα ἀκούσθηκε, κ' ὕστερα χάθηκε μέσα σ' αὐτὴ τὴ συναρπαστικὴ γαλήνη. Κάτω τὰ φῶτα τοῦ μεσονύχτιου—φωτεινὰ σημεῖα ποὺ ἀντανάκλωσαν μέσον τῆς κίτρινης ὀμίχλης, ἀπὸ τὸ σκυρόστρωμα—ποῦ τὸ εἶχε βερνικώσει ἡ βροχὴ—ἔπαλλαν ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲ σκοτώνουν. Κινοῦνταν ἑκατομμύρια ὑπάρξεις, ὑπάρξεις ποὺ δὲ λογάριάζαν τὴ δικὴ του· μὰ ποιὰ ἦταν ἢ ἄθλια καταδίκη τους κοντὰ στὸ θάνατο ποὺ ἀποσύρονταν ἀπὸ αὐτόν, ποὺ φαίνονταν νὰ κυλάει ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα του μὲ μακρὲς γραμμές, σὰν τὸ αἷμα τοῦ ἀλλουνοῦ ; "Ὀλη αὐτὴ ἡ ἀκίνητη σκιά, ἡ γεμάτη λομπυρισμοὺς ἦταν ἡ ζωὴ, σὰν τὸ ποτάμι, σὰν τὴν ἀθέατη ἀπὸ μακρὰ θάλασσα—τὴ θάλασσα. Εἰσπνέοντας τέλος ὡς τὰ κατάβαθα τοῦ στήθους του τοῦ φάνηκε πὼς ξανάμπαινε πάλι στὴ ζωὴ μὲ μιὰ βαθύτατη εὐγνωμοσύνη ἔτοιμος νὰ κλάψει· τόσο ἦταν τώρα ἀνστατωμένος ὅπως πρὶν λίγο. «Πρέπει νὰ στρίβω..» "Ἐμεινε, θεωρῶντας τὴν κίνηση τῶν αὐτοκινήτων τῶν φορεῖων μὲ τοὺς ἀνθρώπους μπροστὰ, ποὺ ἔτρεχαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του· μέσα στὸ φωτισμένο δρόμο, ὅπως βλέπει ἕνας γιατρεμένος ἀόμματος, ὅπως τρώει ἕνας πεινασμένος. "Ἀπληστα, ἀκρόεστος ἀπὸ ζωὴ ἤθελε νὰ ἐγγίσει αὐτὰ τὰ σώματα. Μιά σειρήνα κυριάρχησε στὸν ὀρίζοντα πέρ' ἀπὸ τὸ ποτάμι· σχολοῦσαν οἱ ἐργάτες τῆς νύχτας στὸ ὄπλοστάσιο. "Ἀς ἔρθουν αὐτοὶ οἱ ἀνόητοι ἐργάτες νὰ κατασκευάσουν ὄπλα προωρισμένα νὰ σκοτώνουν ἐκείνους ποὺ πολεμοῦν γι αὐτούς ! "Ἡ θανατηφόρα του χειρονομία ἄξιζε μιὰ μακρὴ ἐργασία τῶν ὄπλοστασίων τῆς Κίνας : ἡ ἐπανάσταση ποὺ σὲ λίγο θὰ ξέσπαζε καὶ ἤθελε νὰ δώσει τὴ Σαγκάη στὰ ἐπαναστατημένα στρατεύματα, δὲν εἶχε στὴ διάθεσή της δικόσια ὄπλα. "Ἄν διάθετε μάουζερ (τριακόσια περίπου) ποὺ αὐτὸς ὁ μεσάζων, ὁ πεθαμένος, διαπραγματεύονταν κιόλας μὲ τὴν κυβέρνησι τὴν πώληση, οἱ ἐπαναστάτες, ποὺ πρῶτη τους πράξη θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι νὰ ἀφοπλίσουν τὴν ἀστυνομία γιὰ νὰ ἐξοπλίσουν τοὺς στρατοὺς τους, θὰ διπλασίαζαν τίς τύχες τους. Μὰ ἐδῶ καὶ δέκα λεπτά τώρα ὁ Τσὲν δὲν τὸ εἶχε σκεφτεῖ οὔτε μιὰ φορά.

Καὶ δὲν πῆρε ἀκόμα τὸ χαρτί γιὰ τὸ ὄποιο εἶχε σκοτώσει αὐτόν τὸν ἄνθρωπο. Τὰ ροῦχα ἦταν κρεμασμένα στὸ κρεβάτι, κάτω ἀπὸ τὴν κουνουπιέρα. "Ἐφαξε τίς τσέπες. "Ἐνα μαν-

τῆλι, λίγα σιγαρέττα.. Ὅυτε πορτοφόλι. "Ἡ κάμαρα ἔμεινε ἡ ἴδια, μὲ τὴν κουνουπιέρα, μὲ τὸν ἄσπρο τοῖχο, μὲ τὸ παραλληλόγραμμο κομμένο φῶς· δὲν ἀλλάζει λοιπὸν τίποτε ὁ δολοφόνος... Πέρασε τὸ χέρι κάτω ἀπὸ τὸ μακρουλὸ μαξιλάρι χωρὶς νὰ κοιτάξει. "Ἐνιωθε τὸ χαρτοφυλάκιο, πολὺ μικρὸ σὰν ἕνα πορτοφόλι. Καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ αἰσθάνθηκε ντροπὴ γιὰ τὸ ἀλλοιωμένο πρόσωπό του καὶ κοίταξε: πάνω στὸ μαξιλάρι δὲν ὑπῆρχεν αἷμα κι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε καθόλου τὸ ὕφος πεθαμένου. Γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶχε τὴν τρομακτικὴ ἐντύπωση πὼς ἔπρεπε νὰ τὸν ξανασκοτώσει: μὰ ἐνιωθε μιὰν ἀνακούφιση καθὼς τὸ βλέμμα του συναντοῦσε τ' ἄσπρα μάτια, τὸ αἷμα στὸ σεντόνι. Γιὰ ν' ἀνοίξει τὸ χαρτοφυλάκιο, ὀπισθοχώρησε ὡς τὸ φῶς· ἔρχονταν ἀπὸ ἕνα ἐστιατόριο γεμάτο ἀπὸ παῖχτες. Βρῆκε τὸ ἔγγραφο, φύλαξε τὸ χαρτοφυλάκιο, διέσχισε τὴν κάμαρα σχεδὸν τρέχοντας, διπλοκλείδωσε τὴν πόρτα, κ' ἔχωσε τὸ κλειδί στὴν τσέπη του. Στὴν ἄκρη τοῦ διαδρόμου τοῦ ξενοδοχείου—προσπαθοῦσε νὰ βραδύνει τὸ βῆμα του—δὲν ὑπῆρχε ἀσανσέρ. Θὰ πῆζε τὸ κουμπὶ γιὰ νὰ σημάνει ; Κατέβηκε. Στὸ παρακάτω διαμέρισμα ὅπου ἦταν τὸ ντάνσιγκ, τὸ μπάρ, ἡ αἴθουσα τῶν σφαιριστηρίων, καμμιά δεκαριά πρόσωπα, περίμεναν τὴν καμπίνα τοῦ ἀσανσέρ ποὺ ἔφτανε... Τοὺς ἀκολούθησε. "Ἐκεῖνὴ ἡ κοπέλλα μὲ τὰ κόκκινα εἶναι τρομερὰ χαριτωμένη" τοῦ εἶπε ἀγγλικά ὁ πλαγινός του, ἕνας ἀπὸ τὴ Μπροῦμα ἢ ἀπὸ τὸ Σιάμ, λιγάκι μεθυσμένος. Αἰσθάνθηκε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν χαστουκίσει γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ σιωπήσει καὶ ταυτόχρονα νὰ σφύξει τὸ λαρύγγι του γιὰ τὸν ἐνιωθε ζωντανό. "Ἄντὶ ν' ἀπαντήσῃ εἶπε κάτι βιαστικὰ καὶ συγκεχυμένα, ὁ ἄλλος τὸν χτύπησε στὸν ὄμο μ' ἕνα ὕφος συνεργοῦ. «Θαρρεῖς πὼς εἶμαι κ' ἐγὼ μεθυσμένος..» Μὰ ὁ συνομιλητὴς ξανάνοιξε τὸ στόμα του. «Δὲν ξέρω ξένες γλώσσες» τοῦ ἀπάντησε ὁ Τσὲν κινέζικα. "Ὁ ἄλλος σιώπησε, κοίταξε μὲ κάποιαν ἀμηχανία αὐτόν τὸ νέο διχῶς κολλάρο, μόνο μ' ἕνα ὀλομάλλινο σάβλι γύρω στὸ λαιμό. "Ὁ Τσὲν στέκονταν μπροστὰ στὸν ἐσωτερικὸ καθρέφτη τοῦ ἀσανσέρ. "Ἡ δολοφονία δὲν ἄφηνε κανένα ἵχνος πάνω στὸ πρόσωπό του... Οἱ γραμμές του τὸν ἔδειχναν περισσότερο μογκόλο παρὰ κινέζο. Τὰ αἰχμηρὰ μῆλα, ἡ πολὺ πλατεῖα μύτη μὲ μιὰν ἐλαφρὴ κόψη σὰν τράγου, δὲν εἶχαν ἀλλάξει, δὲν ἔδειχναν παρὰ τὴν ἔκφραση τῆς κούρασης: ὡς τοὺς

στιβαρούς του ὤμους, τὰ χοντρά του χεῖλια γεροῦ ἀνθρώπου,
πάνω στὰ ὅποια τίποτε τὸ ξένο δὲ φαίνονταν νὰ βάραινε. Τὸ
ἄσανσέρ σταμάτησε. Βγήκε μαζί με τὴν ομάδα.

Μετάφρ. ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ

Ο ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ

*Ἡ θάλασσα βουλήθηκε νὰ ταξιδέψη!..
γαλάζιες νότες, ἀφρωτὰ μαστάρια,
καμπύλες καὶ τινάγματα
σ' ἀκτῆς ἀνδρες πᾶν νὰ σπάσουν...*

*Κι' ὡς δέρνει ἡ βαχχικὴ βροχὴ
τῶν ἀραγμένων καρabiῶν τὴ νέκρα,
πῶς λύνεται,
πῶς ἀνασταίνεται ἡ ψυχὴ τους!..*

*Κι' ἀρχίζει μιὰ λαχτάρα
φυγῆς κ' ἓνα μεθύσι
νὰ τὰ λιχνίση,
νὰ τὰ συγκλονίση!..
Κ' εἶναι σὰ νὰ σοποῦν,
σὰ νὰ σαράζουν,
κορμιὰ καθηλωμένα,
τὰ καράβια...*

*Κι ἀπὸ τὴ ζάλη τοῦ χοροῦ, τὴν ἥδονὴ
τοῦ ἱλίγγου μεθυσμένος,
ὁ δέσμιος στὸ μῶλο, ὁ σταυρωμένος:
— στοῦς καρπούς οἱ κρίκοι, ἡ ἄγκυρα
στὸ στήθος μου μπηγμένη! —,
τὰ ἰστία ὑψώνω τῆς φυγῆς
τοῦ ὀνείρου ποντοπόρος...*

*Καὶ φεύγω καὶ πάω
—μαζί μου κι ὁ μῶλος!... —
Φλάμπουρο πορφυρὸ
στὴν πλώρη μου ἀνεμίζει
πάνω ἀπὸ κάβουκ,
πέρ' ἀπ' ὀρίζοντες,
κ' ἐξω ἀπ τὰ ὄρια τὸ γαλάζιο σιγίζει
τὸ πορφυρὸ μου φλάμπουρο καὶ πλαταγίζει
δίχως ἀρχὴ καὶ δίχως τέλος...*

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ *

III

Πέρα ὅμως ἀπὸ ὅλες τὶς τραγικότητες γιὰ τὶς ὅποιες μι-
λήσαμε ὡς τώρα, ἀκόμη βαθύτερα ἀπ' αὐτές, τὴ γνώση τὴ συ-
νοδεύει μιὰ τραγωδία στὴ γέννησή της. Ἡ γνώση εἶναι τραγι-
κὴ γιὰτὶ μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν κόσμον, ἀπλώνει τὸ νοῦ μας στὸ
νόημα τῶν πραγμάτων, μᾶς ὑποτάζει σ' αὐτὰ καὶ ὅταν ἀκό-
μη μᾶς φαίνεται πῶς τὰ ὑποτάζει σὲ μᾶς. Προσπαθεῖ, θαρρεῖς,
νὰ ἐξαφανίση τὸ ἄτομό μας μέσα στὴν κοινωνία τῶν ὁμοίων
μας καὶ τῶν ἄλλων ὄντων. Μᾶς ἐκσφενδονίζει στὸ ἄπειρο τῶν
ὄντων.

Κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά με τὴ νόηση ἐγκύπτομε σὲ ἀνεξε-
ρεύνητα πρὶν γιὰ μᾶς βάθη τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ μας, τοῦ εἶ-
ναι μας καὶ ἀνακαλύπτομε κι' ἐδῶ ἓνα ἄλλο ἄπειρο. Εἶναι
ἀλήθεια, ὅτι ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτές ἀνακαλύψεις γεννήθηκε ὁ πο-
λιτισμός, μὰ ὁ ἄνθρωπος, λέμε, ἀπομακρύνθηκεν ἔτσι ἀπὸ τὴν
παραδεισένια εὐδαιμονία τῶν πρώτων του καιρῶν, ὅπου ἡ
φαντασία ἀνενόχλητη ἀπὸ τὸ λογικὸ, γοργόφτερη, τὸν ὀδη-
γοῦσε σὲ πλοῦσια πάντα δεῖπνα. Ὁ ἄνθρωπος γεύτηκε τὸν
καρπὸ τῆς γνώσεως, ὅπως τόσο συμβολικὰ μᾶς ἱστορεῖ ἡ Βί-
βλος· ὁ καρπὸς αὐτὸς δὲν ὀδηγεῖ μόνο στὸ καλὸ, ἀλλὰ καὶ
στὸ κακό· φορτώνει τὴν ψυχὴ με φροντίδες ἀβάσταχτες πολ-
λὲς φορές, τοῦ δείχνει τὴν ὕπαρξη με ὅλες τὶς τραγικὲς ἀντι-
θέσεις. Γεννάει τὴ χαρὰ, μὰ ἀκριβὰ πληρωμένη ἀπὸ τὸν πόνο,
τὸν ψυχικὸ πόνο. Γιαὐτὸ μὲν γεύτηκε τὸν καρπὸν αὐτὸν ὁ
ἄνθρωπος, ἀπὸ τὸν παράδεισο, βρέθηκε σὲ μιὰ κοιλιάδα τοῦ
κλαυθμώνος. Κι' εἶναι αὐτὴ ἡ κοιλιάδα ἡ ζωὴ του.

* Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τὸ δρόμο του θὰ τὸν ποτίση ὁ ἰδρῶς

*) Βλέπε τὰ προηγούμενα δύο τεύχη 1, 2

καί θά τόν βάψη τὸ αἷμά του. Καί γιὰ ὄλα αὐτὰ ὑπεύθυνη ἡ γνώση, πού τοῦ δείχνει τὸ δρόμο καί τὸν ὁδηγεῖ στὴν κατάκτησή του. Ἡ πορεία γίνεται συνειδητά. Στὴ μυθικὴ παράδοση ὄλων σχεδὸν τῶν λαῶν βρῖσκομε ἓνα παραδεισένιο «χρυσὸν αἰῶνα», ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀφρόντιστα ζοῦσαν κι' ἀμέριμα. Πανευδαίμονες. Δὲν ἤξεραν τὸ κακό, γιὰτὶ δὲν ἤξεραν οὔτε τὸ καλό. Γιὰτὶ δὲν ἤξεραν τίποτα.. "Ὅλες αὐτές οἱ παραδόσεις μιὰ καταδίκη τῆς γνώσεως εἶναι στὸ βάθος, μιὰ κατάδικη τοῦ πολιτισμοῦ. Μετάνοιωσε ὁ ἄνθρωπος γιὰτὶ ἄφησε νὰ ὁδηγηθῆ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐνστικτώδη ζωὴ. Θέλει νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ θρόνο πού τοῦ ἔστησεν ὁ στοχασμός του. Γιὰτὶ ὁ θρόνος αὐτὸς ἔχει μαζί μὲ τίς βασιλικές τιμές καί πόσα ἀγκάθια! Δὲν εἶναι μακριὰ μας τὸ κήρυγμα τοῦ Rousseau. «Πίσω πρὸς τὴ ζωὴ τῶν δασῶν», κήρυξε μὲ πίκρα καί πόνο. Ἀκόμη πιὸ κοντὰ μας εἶναι τὸ ἀνάλογο κήρυγμα τοῦ Tolstoï καί τοῦ Gandhi. Ἀκόμη πιὸ τολμηρὴ εἶναι ἡ Ἰνδικὴ διδασκαλία τῆς Νιρβάνα. Πίσω; ὄχι. Ἐκεῖνο πού κάνει τὴ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι αὐτὴ ἡ ἀτομικότητά του, ἡ προσωπικότητά του. Ὁ ἄνθρωπος πονεῖ γιὰτὶ ξεχωρίζει, ἢ καλύτερα γιὰτὶ νοιώθει τὸν ἑαυτό του χωρισμένο ἀπὸ τὸ σύμπαν. Λοιπὸν πῶς θά γλυτώσῃ ἀπὸ αὐτὸν τὸν τύραννο πού τὸν ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος; Δὲ θά αὐτοκτονήσῃ μὲ τὸ γνωστὸ μας τρόπο. Θά κάμῃ μιὰ ἄλλη αὐτοκτονία. Θά σκοτώσῃ τὴ συνείδησή του τὴν ἀτομικὴ. Μέσα του θά ἀφήσῃ νὰ χυθῇ τὸ σύμπαν καί τὸ λογισμό του θά τὸν ἀφήσῃ νὰ διαχυθῇ στὸ σύμπαν. Θά αὐτοεγκαταλειφθῇ. Θά πάψῃ νὰ εἶναι ἓνα ἄτομο. Καί θάχη φτάσῃ τότε τὴν ὑψηλότερη μακαριότητα. "Ἄς προσέξωμε.

Αὐτὸ ἐδῶ εἶναι ἓνα τραγικὸ πρόβλημα πού συνοδεύει τὴν ἀνθρωπότητα πάντα καί πιότερο ἴσως στίς ἡμέρες μας. Τὸ δίλημμα «μὲ τὴν Εὐρώπη,—ἢ καλύτερα μὲ τὴν Ἀμερικὴ,—ἢ μὲ τὸ Gandhi;» προβάλλει συχνά, προβάλλει ἐπιτακτικά. Μὰ εἶναι φανερό, πῶς τὸν πολιτισμὸ μας μόνο μὲ ἓνα πολιτισμὸ ἀνώτερο, δηλαδὴ συνθετώτερο καί πνευματικώτερο, ἐπιτρέπεται νὰ τὸν ἀντικαταστήσωμε, ὄχι νὰ τὸν ἐγκαταλείψωμε. Δὲ θά πᾶμε μαζί μὲ τὸ Rousseau πίσω. Γιὰτὶ θά βοᾷ στ' αὐτιά μας ἡ ἐπιγραμματικὴ κρίση τοῦ Βολταίρου. «Ὅταν διάβαζα τὸ βιβλίό σου, τοῦ ἔγραψε, μοῦ ρχόνταν ἡ ὄρεξη νὰ περπατῶ μὲ τὰ τέσσερα».

Οὔτε τὴν προσωπικότητά μας θά ἐγκαταλείψωμε. Μᾶς περιμένουν ἀκόμη πολλὰ скаλιά, ἀμέτρητα, γιὰ νὰ τὴν ὑψώσωμε καί νὰ ὑψωθοῦμε μαζί της. Ἀντὶς τὴ Νιρβάνα θά θυμηθοῦμε τὸ σοφὸ τοῦ Πλάτωνα, πού μὲ πλήρη συναίσθηση τῆς προσωπικότητάς του εἶναι μακάριος θεατῆς τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν. "Ἐχομε νὰ ἀνέβωμε ἓνα Γολγοθᾶ. Γολγοθᾶ, ναί. Ἐκεῖ ἐπάνω ὅμως μᾶς περιμένει μαζί μὲ τὴ σταύρωση, ἡ ἀποθέωση.

Ἡ ἑλληνικὴ ποίηση μᾶς δίνει ἓνα ἀνάγλυφο παράδειγμα γιὰ τὴ βαθμιαία συναίσθηση τῆς τραγικότητος τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὴν ὁμηρικὴ ἐπικὴ ἀφέλεια περνοῦμε στὸν «κάματον καί τὸν μόχθον» τῶν «Ἔργα καί ἡμέραι» τοῦ Ἡσιόδου καί ἀπὸ κεῖ στὴ θρηνώδη ἔλεγεια, τὴ μελικὴ καί τὴ χορικὴ ποίηση, γιὰ νὰ φτάσωμε ἔπειτα στὸ κορυφῶμα τοῦ πόνου, τὴν τραγωδία.

"Ὅλα αὐτὰ βγήκαν ἀπὸ τὴ βαθμιαία ἀνακάλυψη τοῦ τραγικοῦ ἐσωτερικοῦ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ ἄς μὴν πᾶμε μακριὰ. "Ὅτι ἡ γνώση εἶναι τραγικὴ τὸ νοιώθωμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ὄλοι μας καί τὸ ἐκδηλώνωμε παραστατικώτατα ὅταν λέμε τὰ μικρὰ παιδιὰ ἀγγελοῦδια. Ἡ νηπιακὴ καί ἡ πρώτη παιδικὴ ἡλικία στὴν ἀντίληψή μας εἶναι συνδεμένη μὲ τὴν εὐτυχία. Γιὰτὶ εἶναι εὐτυχισμένο τὸ παιδί; Γιὰτὶ δὲν ἔχει φροντίδες, δὲ νοιώθει, δὲ ξέρει. "Ὅλες του οἱ πράξεις ἔχουν τὴ σφραγίδα τοῦ αὐθόρητου, τοῦ πηγαίου, τῆς ἀθωότητος. Τὸ παιδί εἶναι ἀθῶο, δὲν ξέρει. Τίς πράξεις του δὲν τίς κατευθύνει ὁ στοχασμός, ὁ ὑπολογισμός, ἀλλὰ τίς ὑπαγορεύει ἡ ἔμφυτη ἀνάγκη. Τὸ παιδί, ἐννοῶ τὸ μικρὸ παιδί, δὲ βάζει τὸ ἴδιο σκοποῦς στίς πράξεις του, δὲν ξέρει οὔτε τίς ἄμεσες καί πολὺ λιγώτερο τίς ἀπώτερες συνέπειες τῶν πράξεών του. Κάπου, δὲ θυμοῦμαι πιά πού, διάβασα τοῦτο τὸ συγκινητικό. Μιὰ φτωχὴ μάνα ἔτρεχε μὲ σπουδὴ καί ἀγωνία νὰ φτάσῃ γλήγορα στὸ σπῆτι, ὅπου εἶχεν ἀφήσει μονάχο τὸ μικρὸ ἀγγελοῦδι της. Χίλια κακὰ ἔβαζε μὲ τὸ νοῦ της. Κι' ἦταν καί ἄρρωστη. Μὰ ὄλο ἔτρεχε. Φτάνοντας, μόλις πρόφτασε καί εἶδε τὸ παιδί της καλὰ καί ἔπεσε κάτω λιπόθυμη ἀπὸ τὴν ἐξάντληση. Τὸ μικρὸ, γεμᾶτο χαρά, πού εἶδε τὴ μαμά του καί νομίζοντας πῶς τοῦ ἔπαιζε, ἔπεσε ἀπάνω στὸ στήθος της καί μὲ τὰ χερᾶκια του τῆς γαργαλοῦσε τῆς ἔσφιγγε τὸ λαιμὸ καί... τὴν ἐπνιξε.

Μὰ ὁ μεγάλος Σιμωνίδης ὁ Κεῖος στὴν περίφημη Δανάη

του δείχνει με ασύγκριτο τρόπο την αντίθεση μεταξύ της τραγικότητας που δέρνει την ψυχή του ηλικιωμένου ανθρώπου, από τη γνώση και τη συναίσθηση των γύρω του και της μακαριστής ευδαιμονίας, που βασιλεύει στην ψυχή του βρέφους από την άγνοια των γύρω του. Ἡ Δανάη κυνηγημένη από θεϊκή όργη διασχίζει μέσα σε μιὰ μικρὴ ξύλινη λάρνακα τὸν ἀνεμόδαρτο Πόντο. Τὰ κύματα ἀπειλητικὰ ὀρθώνονται νὰ τὴν καταπιοῦν. Ἀμέριμνος ξαπλωμένος στὴν κόκκινη χλαμύδα, ὁ μικρὸς Περσεὺς παίζει βυζαίνοντας.

Καὶ ὁ ρωμαντισμός, σὲ ὅλα του τὰ φανερώματα, μιὰ ἐπανάσταση εἶναι κατὰ τοῦ λογικοῦ, ποὺ τιθασσεύει. Ὁ ρωμαντισμός θέλει νὰ ξεπεράσῃ τὸ λογικὸ αὐτὸ ἐγώ, νὰ τὸ ἐκμηδενίση, νὰ τὸ σβύσῃ, γιατί αὐτὸ «γνωρίζει», ξέρει, σκέπτεται, βάζει ὄρια λογικά, ἐνῶ οἱ ἐπιθυμίες καὶ ἡ βούληση καὶ ἡ φαντασία εἶναι ἀπεριόριστα. Ποτέ, ὅσο στὸν περασμένο αἰῶνα, δὲ διχάστηκαν, δὲ χωρίστηκαν τόσο πολὺ ἡ βούληση καὶ ἡ νόηση. Κι' ἀπ' τὸ χωρισμὸ αὐτὸ φάνηκεν ἀκόμη ἐντονότερα ἡ ἐσωτερικὴ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι ὅμως γνώρισεν ὁ ἀνθρώπος ἀκόμη βαθύτερα τὸ εἶναι του καὶ λιγώτερο τολμᾶ σήμερα νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτὸ τὸ εἶναι του τὸ ξέρει καλά. Πάντα εἶναι ἔτοιμος γιὰ νέες ἀποκαλύψεις καὶ ἐκπλήξεις.

Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμε γιὰ λίγο ἀκόμη στὶς ἡλικίες τοῦ ἀνθρώπου. Ἔρχεται μιὰ στιγμή, ποὺ ὁ ἀνθρώπος, λέμε, ξυπνᾷ. Δηλαδή ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτὸ του. Εἶναι ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία. Ἡ πιὸ εὐτυχημένη ἀλλὰ μαζὶ καὶ ἡ πιὸ τραγικὴ ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ ποὺ ἦταν ὡς παιδί δὲν εἶναι πιά ὁ ἔφηβος. Σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία διαμορφώνεται ἡ ἀτομικότητα, τότε ἀντιλαμβάνεται ὁ νέος, ὅτι ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ζῆ στὴν ἀρχὴ ὅλη τὴ χαρὰ μὰ ἔπειτα ὅλη τὴν τραγωδία τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ. Ἴσχυρές, ἀπερίγραπτες ἐπιθυμίες καὶ πόθοι τὸν ζώνουν, μὲ δυνατὴ φαντασία ταξιδεύει, καὶ πλάττει στὸ τιμὸν τοῦ καραβιοῦ του, ὁ στοχασμός, ἄπλερο ἀκόμη πουλί, δὲν μπορεῖ νὰ κυβερνήσῃ τὸ πλοῖο στὸ φουρτουνιασμένο πέλαγος. Ἔτσι ἡ ζωὴ τοῦ ἐφήβου συχνὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ συντρίμια καὶ ἐσωτερικοὺς χαλασμούς. Καὶ νομίζει κανεὶς, πῶς στὴν ἡλικία αὐτὴ ὁ κυριώτερος ρόλος τοῦ στοχασμοῦ εἶναι, ὄχι νὰ ἀποτρέπῃ μὰ νὰ δείχνῃ στὸ νέο τὰ συντρίμια καὶ τοὺς χαλασμούς, ἀφοῦ γίνουν, καὶ νὰ τὸν συνοδεύῃ στοὺς θρή-

νους του.

IV

Τραγικὴ λοιπὸν ἡ γνώση γιὰ ὅλους τοὺς λόγους ποὺ ἀνεπτύξαμε. Μάλιστα. Δὲ θὰ ἤθελα ὅμως μὲ τίς σκέψεις μου αὐτὲς νὰ ἔδινά τὴν ἐντύπωση, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, ὅτι καταδικάζω τὴν γνώση, ἐπειδὴ εἶναι τραγικὴ. Καθόλου. Πιστεύω ἀπόλυτα πῶς ὁ στοχασμός εἶναι τὸ πολυτιμώτερο μέσο μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἀνθρώπος θὰ ταξιδεύῃ πάντα πρὸς τὴν ἰδανικὴ του τελειότητα, πρὸς τὴν πραγμάτωση τῆς ὑψηλῆς του φύσεως. Ἄν θέλησα ἐδῶ νὰ δείξω τὰ τραγικὰ στοιχεῖα τῆς γνώσεως τὸ ἔκαμα ἀπλῶς γιὰ νὰ δώσω μιὰ ἀφορμὴ γιὰ ἐσωτερικὰ ταξίδια. Δὲν εἶναι βέβαια μόνο ἡ γνώση τραγικὴ. Ὁ ἀνθρώπος στὸ σύνολό του εἶναι ἓνα ὄν τραγικόν. Γιατί τὴ ζωὴ του δὲν τὴ ζεῖ ἀπλῶς κοντὰ στὴ φύση καὶ ἀπὸ τὴ φύση. Ὁ ἀνθρώπος ἔχει τὴ φιλοδοξία νὰ διευθύνῃ τὴ ζωὴ του, νὰ τὴ δημιουργῇ. Καὶ ἡ δημιουργία συνοδεύεται μὲ πόνους.

Πρέπει ὅμως πρὶν τελειώσωμε νὰ τονίσωμε, πῶς ἐξὸν ἀπὸ τὴ βασικὴ τραγικότητα ποὺ ἔχει ἡ γνώση, ἐκείνην ποὺ εἶνε στὴ φύση τῆς μέσας, τὴ φορτώνομε καὶ μὲ ἄλλες ποὺ βγαίνουν κυρίως ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ποὺ ἔχομε γιὰ τὸν ἀνθρώπο γενικά καὶ γιὰ τὸ πνευματικὸ του ἔργο εἰδικά, γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέματός μας προσπαθήσαμε νὰ διαλύσωμε μερικές σχετικὲς πλάνες. Ἄς προσέξωμε ἀκόμη λίγες. Μᾶς λέν ὅτι ἡ γνώση σκοτώνει τὴ φαντασία. Τὸ σκότωμα αὐτὸ εἶναι φαινομενικόν. Γιατί ἐξαρτᾶται ὄχι ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς γνώσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὴ δεχόμαστε. Ἄν ἀφήσωμε νὰ πλημμυρίσῃ τὴν ψυχὴ μας ἡ γνώση σὰν ἓνας βαρὺς, μονοκόμματος, ἀποκλειστικὸς, λογικὸς, ρεαλισμὸς, τότε βέβαια ἡ γνώση σκοτώνει τὴ φαντασία.

Μὰ δὲ φταίει γι' αὐτὸ ἡ γνώση, ἀλλὰ ἡ στενόκαρδη ψυχὴ ποὺ τὴν εἶδε τέτοια. Ἄλλὰ ἄς δεχτοῦμε, πῶς ἡ γνώση θαμπώνει τὴν μυθοπλαστικὴν μας φαντασία. Ἄν εἶμαστε ἄξιοι θὰ νεβοῦμε μαζὶ τῆς πολὺ ὑψηλότερα. Ἄντις τὸν Πήγασο θὰ καταβαλίσωμε ἓνα ἄλογο ὄλο φτερά, τὸ βαθὺ φιλοσοφικὸ στοχασμό. Νὰ μὴν κολλήσῃς, ἀνθρωπέ μου, σὰ στρεῖδι ἀπάνω στὸ ἀντικείμενο ποὺ γνωρίζεις, νὰ μὴ δῆς τὴν γνώση στὴ στιγμή, τὴν ὥρα, τὴ μέρα, τὴν ἐποχὴ ποὺ ζεῖς, ἀλλὰ στὴν αἰωνιότητα. Ἔτσι μὲ τὸ στοχασμὸ ὅποια στιγμή σκέπτεσαι, τὴν κάνεις

αιωνιότητα. Τὰ φτερά που ἔχασες τὰ παίρνεις πίσω καὶ γιὰ ταξίδια ἀσύγκριτα πιὸ θεμελιωμένα, πιὸ συνειδητά, πιὸ μεγάλα. Ὁ Πλάτων δὲ δίστασε καθόλου νὰ κάμη τούτη τὴν ἀνταλλαγή. Παρέδωσε στὸν Ἥφαιστο τοὺς λυρικούς του ἐνθουσιασμούς καὶ ἀκολούθησε μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του τὸ Σωκράτη.

Ἔπειτα γιὰ νὰ βλέπης τάχα ἓνα τέρμα στὸ ἔργο τοῦ πνεύματος; Γιὰ νὰ πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσης, αὐτὸ τὸ τέρμα, ὅσο κι' ἂν τὸ ποθεῖς, στὸ βάθος σὲ γεμίζει λύπη. Καὶ γιὰ τὰχα νὰ πρέπει ὁ λίθος νὰ στερεωθῆ ἔπειτα στὴν κορφή; Πρόσεξε μὴ σὲ γελοῦν ἄδικες σκέψεις.

Ὁ ἀνήφορος που ἀνεβαίνει ὁ λίθος σὲ κάθε ἐποχὴ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος, οὔτε στὴν ἴδια κορφή φτάνει, οὔτε γλυστρᾷ καὶ κατρακυλᾷ πίσω. Ὁ λίθος οὐσιαστικῶς ἀνεβαίνει. Τὰ χέρια που τὸν σπρώχνουν κάθε φορὰ εἶναι θερμομένα ἀπὸ τὴν προσπάθεια ὄλων τῶν γενεῶν που πέρασαν. Ἄκόμα καὶ οἱ μέλλοντες τραβοῦν μαζί τους, γιὰ νὰ κείνους, ὅπως τοὺς φανταζόμαστε, γίνεται κάθε φορὰ ἡ προσπάθεια. Τραβοῦν κι' αὐτοὶ μαζί μας. Μὰ ἀμέτρητες εἶναι οἱ κορφές. Τέρμα δὲν ἔχει, μὴ γελιέσαι. Κάθε στιγμή ἀρχὴ καὶ τέρμα εἶναι. Πρέπει νὰ καταλάβης ὅτι γύρω σου ἀπλώνεται καὶ μέσα σου κρύβεται τὸ ἄπειρο μέσα στὸ πεπερασμένο. Τὶς μεγάλες σου δυνάμεις δὲν τίς ἀνακάλυψες ἀκόμη καὶ ζητᾷς τέρμα; Ἡ χαρὰ γιὰ τὴν ἀνακάλυψη θὰ σὲ δονήσῃ βαθύτερα ὅταν στὸ δρόμο σου γι' αὐτὴν ἰδρώσης καὶ θρηνήσης. Θὰ κλάψης γιὰ νὰ γελάσης.

B. ΤΑΤΑΚΗΣ

Ο ΘΡΗΝΟΣ

Κάπου μιὰ μέρα θὰ τὸ εἰπῶ, μὲ κάποια νέα πλατύτερη ψυχὴ:
Ὁ θάνατος δὲν εἶναι χωρισμός, δὲν εἶναι πόνος.

Χρόνια καὶ χρόνια πίσω μοῦλαχε μιὰ μέρα νὰ μὲ σκουτήσουνε
στὸν ἀσπασμὸ ἑνὸς δικοῦ νεκροῦ καὶ στὴν ὑπο-
χρέωση ὅπου εἶχα τάχα νὰ θρηνήσω.
Θυμᾶμαι πὼς ξεγλύστρησα ἀπὸ τὴ γυναῖκα ὅπου μ' ὀρμήνευε
σ' αὐτό.

Καὶ δὲν ἀσπάστηκα.

Ἄργότερα, ὅταν θέλησα νὰ κρίνω ἐκεῖνη μου τὴν πράξη,
Ἔδωσα τὴν ἐξήγησιν ὅτι φοβούμουν ὅτι μ' ἐνοχλοῦσε τεχνικῶς
αὐτὴ ἡ ἰδέα.

Ἦμουν τόσο νέος τότε ἀκόμα,

Ποῦ κ' ἡ προχειρότερη ἐρμηνεία ἱκανοποιόυσε ὀλίγε τὴ
στάση μου.

Μὰ, μοῦ ἔτυχε κι' ἀργότερα, κατὰ τὸ 1920,
Σὰν εἶδα μέσ' στὸ φέρετρο, στὸν Ἄη Νικόλα, στὰ Πευκάκια,
τὸν πιὸ λαμπρὰ μ' ἐμὲ δεμένο φίλο,
Μοῦ ἔτυχε νὰ διαπιστώσω πιά
Γιὰ δεύτερη καὶ σίγουρη φορὰ,
Τὸ ὅτι δὲν ἦταν οὔτε ὁ φόβος οὔτ' ἡ ἀπέχθεια, που μ' ἔκανε
Νὰ μὴν μπορῶ νὰ ξανοιχτῶ σὲ θρηνο.
Νὰ μὴ μοῦ λείπει τίποτα τὸ ν' ἀσπαστῶ τὸν κοιτάμενον
ἐμπρός μου ἀδελφικὸ νεκρό,
Καὶ νὰ θρηνήσω.

Προχτές ακόμα παραστάθηκα σέ μιᾶς ωραίας νεκρῆς τὸ ξόδι.
Κι' ἐξὸν ἀπὸ τὸν πρῶτο πόνου τοῦ δικοῦ, πού κατέρρευε
στοῦ νεκρικοῦ τοῦ βάρθρου τὰ σκαλιά.
Κι' ἐξὸν ἀπὸ ἄλλους, δικούς, ἄς ποῦμε, πόνους, ὅπου
ἐπνίγονταν ἀπ' τ' ἀναφυλλητὸ μέσα στὴν τελετὴ
τῆς ἀπωλείας,
Ἔνας ακόμα κόσμος - ἀπόμακρα γνωστός -
Τριγύρω ἀπὸ τὸ φέρετρο ἐθρηνοῦσε καὶ συνέρρευε ν' ἀσπασεῖ.

Κι' ὅμως κι' ἐκεῖ ξανάζησα, μὲ ἀκέρια τὴν πεποιθήσῃ της
Τὴν ὀλόψυχή μου ἀδιαφορία μπροστὰ στὸ θάνατο.
Καὶ εἶδα καθάρια πῶς ἡ ἰδέα τῆς ἀδυναμίας ἀντίκρου στὸ
νεκρὸ μου,
Καὶ στὴν ἀπώλειά του ἀντίκρου,
Ἦχι μόνο μ' ἐνοχλοῦσε, μὰ μ' ἔκανε ν' ἀγαναχτῶ.
Γιατ' εἶχα ρίζα μέσα μου, πού ἄκλόνητη ἀναχαίτιζε τὴν
ἀστική μου δέσμευση,
Καὶ μ' ἔκανε νὰ μὴ μπορῶ νὰ κατανοήσω τὴ δικαίωση τῆς
ἀποστολῆς πού θᾶχε μπροστὰ στὴν ἀνακούφιση
τοῦ θάνατου
Ἦ λιποψυχία ἢ ὁ θρῆνος.
«Πρέπει - σάμπως μουρμούριζαν στὴν ἀκοή μου οἱ ἄλλοι ἀπόξω,-
Πρέπει τὸ θρῆνο αὐτὸν νὰ τόνε ζήσεις, νὰ ὑποταχτεῖς μπροστὰ
στὴν πάγκοινη ἐνατένιση.
Εἶναι τραχὺς κι' ἀναπόφευκτος ὁ πόνος τοῦ θανάτου.
Χρειάζεται κι' αὐτοῦ νὰ ἐκδηλωθεῖς σύμφωνα μὲ τὸ σύνολο -
- καθῶς κι' ἄλλοι τὸ κάνουν».

Μὰ ἐμένα δὲ μοῦ τῶλεγεν ἡ σταθερὴ, ὀδηγήτρα μου φωνή.
Κι' ἔτσι, οὔτε στιγμιαία, ἴσαμε τώρα, δὲν ἐκδηλώθηκα τῆς
ώρας τοῦ χλωμοῦ χειλιοῦ καὶ τοῦ δακρύου ὁ
σύμφωνος ὑπάκοος συνοδός.

Σταλιά - σταλιά τὰ χρόνια πού περάσανε ἀπ' τὴ ράχη μου,
δικαιώνοντας τὴν πρώτη ὀρμέφυτῇ μου διείσδυση,

μοῦ μάθανε ὅτι ὁ θρῆνος δὲν ἔχει καμμιά θέση
μπρὸς στὸ θάνατο.
Μοῦ μάθανε πῶς ὅ,τι φεύγει μὲ τοῦ χάρου τὸ φτερό,
Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι πού δὲν τὸ χάνεις.
Αὐτὸ πού λέγεται χαμὸς παντοτινὸς εἶν' ὁ ἴδιος ὁ ἄρρηκτος
δεσμὸς
Τὸ ἰδεώδες τοῦ δεσμοῦ,
Ἦ πλέρια σου ἄφθαρτη ἔνωση μὲ τὴν ψυχὴ
Καὶ - μὴν τρομάζεις - μὲ τὴν ὕλη αὐτοῦ πού ἐχάθη.

Σταλιά - σταλιά, τὰ χρόνια ὅπου περάσανε ἀπάνωθε ἀπ' τὴ
σύνθετῇ μου φύση.
Μοῦ μάθανε ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι χωρισμός,
Δὲν ἀπαιτεῖ ἐπισφράγιση δακρύων,
Δὲν τοῦ ταιριάζει ὁ Θρῆνος.

ΝΙΚΟΣ ΠΡΟΕΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ TRAM

ΔΙΗΓΗΜΑ

Καλά-καλά δὲ θυμᾶμαι πῶς γίνηκε αὐτό. Μιά πληγὴ στοῦ μέτωπο μὲ μαχαίρι - νὰ τὶ μόνο θυμᾶμαι. Ἐκεῖνος θέλησε νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸ παράθυρο. Πολὺ λυπήθηκα πού δὲν τὸν πέτυχα. Ὅμως τὶ κάθομαι καὶ λέω πράγματα πού ὄλος ὁ κόσμος τὰ ξέρει;

—Τὰ ἐλατήρια τῆς πράξεώς σου ξεομολογήσου μου!... Τὰ ἐλατήρια δυστυχισμένε, μ' ἔτρωγε κάθε φορά ὁ δικηγόρος μου, ἕνας κοντός, μὰ τόσο καλὸς ἀνθρωπάκος.

Κ' ἐγὼ ξεσποῦσα σ' ἀτέλειωτα χάχανα, γιατί γελοῖα μοῦ φαίνονταν ἡ λέξη «ἐλατήρια». Εἶχα τόσα νὰ πῶ, τόσα νὰ πῶ!... Ὡστε ἐλατήρια θὰ ἦταν; Ἀδύνατο.

Δὲν εἶναι ἔτσι ἀπλό, σὰς λέω, δὲν εἶναι ἔτσι μηχανικό. Γιατί στοῦ τέλος τῆς γραφῆς τὶ πάει νὰ πῆ «ἐλατήρια»; $1+1=2$; Τὸ καὶ τὸ; Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεδιαλύνη τὶ νιώθει ὁ ἀνθρώπος στὶς μεγάλες στιγμὲς στὶς κρίσιμες ὥρες; Ἐγὼ εἶμαι ἀγράμματος, εἶμαι βραδύς στοῦ μυαλό, ἀφελῆς εἶμαι. Ἀλλὰ τὸ σκέφτηκα καὶ θὰ τὸ μαρτυρήσω, γιατί μιὰ πού μοῦ πέρασ' ἀπὸ τὸ νοῦ, ἀμάρτησα, κ' εἶναι κακό κ' εἶναι μάταιο νὰ κρύψω τὴν ἀμαρτία. Ὅσο βαστοῦσε ἡ δίκη λοιπόν κ' ἔβλεπα τὸν κύριο εἰσαγγελέα καὶ τοὺς ἑνορκούς, θαρροῦσα πῶς παίζαν κάποιο παιγνίδι ἔξω φρενῶν, ὅτι εἶχαν ὄλοι μαζευτῆ ἐκεῖ πέρα γιὰ χωρατό, ἂν κ' ἄλλοτε ἐχτιμοῦσα καὶ σέβουμαν τὰ δικαστήρια, ἴσως μάλιστα καὶ νὰ τὰ πίστευα κ' ὄλας.

Μὰ τώρα; τώρα; Ἐ, μὰ ἦταν κωμικό, νὰ ξέρω πῶς γιὰ μένα μιλάνε, γιὰ μένα σκοτίζονται καὶ τίποτα νὰ μὴ νιώθω, γρῶ, προπάντων σὰν ἀνάφερναν ἐκεῖνα τὰ «ἐλατήρια» —προπάντων τότε. Μόνο σὰν ἄκουσα τὴν ἀπόφαση («ἐφτά ἔτη εἰρκιτή») ξαφνιάστηκα κ' ἔμπηξα τὶς φωνές καὶ βάραγα τὸ κεφάλι μου κ' ἔδειχνα τὴ γροθιά μου, κ' ἔκραζα πρὸς τοὺς ἑνορκούς «Γιατί, γιατί,» ὥσπου οἱ χωροφύλακες μοῦ πέρασαν τὶς

χειροπέδες καὶ μούλωξα. Ἡ μᾶλλον δὲ μούλωξα διόλου. Ἀφουγκραζόμενον γοερῆ τῆ φωνή μου νὰ βγαίνει ἀπὸ μέσα μου, νὰ φθάνη μέχρι τὰ χεῖλια μου καὶ νὰ χωνεύεται μέσα μου πάλι: «Δὲν ὑπάρχει γιατί. Ὅχι, δὲν ὑπάρχει γιατί. Ἐσὺ ὁ ἴδιος δὲν κοροΐδευες τὴν ὁμήγουρη πού ἔψαχνε νὰ βρῆ τὸ αἷνιμά σου; Φάτηνα τώρα!..»

Καὶ μὲ πήγανε στοῦ Ἑφταπύργιο. Μὲ ρίξανε σὲ τοῦτο τὸ κελλί δεμένο, γιατί ἤθελα νὰ δαγκάσω, λέει, τὸ φύλακα. Ὑστερα, μοῦ βγάλαν τὶς ἀλυσίδες. τὸ μάτι μου συνήθισε τὸ σκοτάδι. Στὴν κόχη του τυπώθηκε κ' ἡ πιὸ παραμικρὴ πέτρα τοῦ τοίχου, μὲ τὸ σχῆμα τῆς, γιὰ πάντα. Φαγὶ μοῦ φέρνουν ταχτικά, ὅμως δὲν τρώγω. Μοῦ λέν «θὰ συνηθίσῃς»: κ' ἐγὼ λυσσάζω. Ἀπὸ καμμιὰ φορά μοῦ περνᾷ ἡ ὑπόψια: «ἴσως καὶ νὰ συνηθίσω, ἴσως καὶ νὰ μὴν πεθάνω». Καὶ βλέπω τὶς ἀράχνες πού ὄσο πᾶν καὶ ἀπλώνουν στὴ χαμηλὴ ὀροφή. Καὶ κατεβαίνουν.... κατεβαίνουν.

Δὲν μὲ φοβίζου πιά τὰ ποντίκια.

Κάποτε κάθομαι κ' ἀναρωτιέμαι: Πῶς μπορεῖ νὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά, νὰ δουλεῖ ὁ νοῦς ἐδῶ μέσα; Καὶ λέω: θὰ πάψω νὰ σκέπτομαι, κ' ἴσως πάψῃ ἡ καρδιά νὰ χτυπά. Μὰ ψέμματα λέω. Εἶμα, δειλός, κ' ἡ ἰδέα τοῦ Θανάτου μὲ κάνει νὰ τρέμω. Καὶ μόνον ὁ φόβος αὐτὸς εἶναι τόσο μεγάλος, ὥστε φτάνει γιὰ νὰ μὲ ρίξῃ χάμου ξερό, ὅταν ἔχω τὴν κρίση μου. Ὅπως προχτὲς λ. χ. Ἐβλεπα τὸ κελλί μου καὶ μιὰ ζάλη ξαφνικὴ κε κυρίεψε. Ἡ ἀνάσα μου κόπηκε, τὸ κορμί μου λύγισε—ἦρθαν οἱ φύλακες, μοῦ πετάξαν ἕναν κουβά νερό καὶ συνηλθα. Ὅμως οὐρλιαζα ὡς τὸ βράδυ ἂν κ' ἐδῶ δύσκολο ἔρχεται νὰ μαντέψῃς τὸ βράδυ. Σχεδὸν ἀνακούφιση ἔνιωθα στὴν ἔξαψή μου, τὸ πνεῦμα μου εἶχε φωτιστῆ ἀπερίγραπτα καὶ θεωροῦσα τάχα γιαιένιους; τοὺς τοίχους μου, ἔτρεχε τὸ κελλί μου σ' ἕνα πλατὺ δρόμο, καὶ τ' ὠδηγοῦσα γὰ πάντα ἀκίνητος, ὀρθός, σιωπηλός, ὅπως χρειάζονταν. Ὡσπου ἔπεσε ὁ πυρετός μου καὶ βρέθηκα νὰ βαστῶ ἕνα κουτάλι στοῦ χέρι.

Τότε τὰ κατάλαβα ὄλα. Μὲς στὴν κρίση μου ξανάγινε τ' ἐτοίος πού ἦμου. Ὁδηγός τοῦ τραμ, δηλαδή. Καὶ τὸ κελλί μου μεταμορφώθηκε... σὲ βαγόνι, οἱ τοῖχοι του ἦσαν διάφα-

νοι—έβλεπα τὰ σπίτια, τὰ δένδρα, τοὺς ἀνθρώπους, τὰ λεωφορεῖα, τὰ ποδήλατα, γύρω μου.

"Αχ, νὰ βάσταγε πιότερο ἢ τρελλή φαντασία μου, τί εὐτυχισμένος πού θάμουνι!.. Ἀλλά ὁ νοῦς μου ἔτρεξε στὴ Μάρθα—πάντα τὴ συλλογιόμουν ὅταν τὸ βαγόνι κόντευε πρὸς τὸ τέρμα. Κ' ἐξαφανίστηκαν τὰ σπίτια, τὰ δένδρα, ἐπρόβαλε ἐκείνη ὠχρή, μ' ἀπλωμένα τὰ μπράτσα, μισόγυμνη, μὲ μιὰ βαθεῖα κόκκινη πληγὴ στὸ μέτωπο, πάνου ἀπ' τ' ἀριστερὸ μάτι.

Τότε ἔπεσα μπρούμυτα νὰ μὴν τὴ βλέπω, μούσκεψα στὸ κλάμμα τ' ἀχυρένιο μου στρῶμα, πνίχτηκα στοὺς λυγμούς. "Ὡσπου σηκώθηκα, πήρα τὸ κουτάλι ἀπὸ καταγῆς (τὸ κουτάλι αὐτὸ πού τὸ πέρασα πρὶν... γιὰ φρένο) καὶ δοκίμασα νὰ φάω τὴ σοῦπα μου.

Τέλος, μὲ κατέλαβε μιὰ νοσταλγία! πού δὲν εἶχε τίποτε τὸ ὀξύ, ἀλλὰ ἦταν ἤρεμη καὶ πονεμένη. "Ἐνα ἀποκάρωμα σύγκαιρα μούδιαζε τὰ μέλη μου πού καταντούσε γλυκὸ καὶ λυτρωτικό.

"Ἔτσι, θυμήθηκα ὄλα. Καὶ τὴν εἶδα πάλι ζωντανή νὰ προβάλλη.

Εἶχε μαύρα μάτια καὶ φρύδια σμιχτά. Ἡ φωνὴ της ἔμοιαζε πάντα συγκινημένη, γιατί ἓνα συμπαθητικὸ τρέμουλο τὴν ἔπαλλε. Τὴ λέγαν Μάρθα.

Ἀργότερα κατάλαβα, ὅτι δὲν τὴ συνάντησα ποτέ συγκινημένη μπροστά μου. Ἡ φωνὴ της ξεγέλαγε. Τὴν πήρα καὶ γώ γιὰ πολὺ εὐαίσθητο πλάσμα κ' εἶπα μέσα μου: θᾶναι πλάσμα πολὺ εὐγενικό. Τὴν παντρεύτηκα λοιπὸν χωρὶς νὰ διστάσω.

"Ὅταν ὅμως γίνηκα ἄντρας τῆς κατάλαβα πὼς ἡ πείρα μου ἀπὸ τὴ ζωὴ ἦταν σχεδὸν παιδική. Τὸ νᾶμαι «ἄντρας τῆς» φανερώνονταν ἀνωτερο ἀπ' τίς δυνάμεις μου καὶ τούτῃ ἡ συνείδηση μὲ ρεζίλευε ἀφάνταστα στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μου, μὲ καταντούσε πιὸ ἀφελή, πρόβλεπα πὼς ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ μὲ χαντακώση. Ἀλίμονο, ἦμουν ἀδύνατος ὁ φτωχός, ἦμουν ἀνίδεος κι' ἀβοήθητος ὁ φτωχός.

Καὶ γώ δὲν ἤξερα τί ἀκριβῶς νὰ τὴν κατηγορήσω, δὲν εἶχα τὴν εὐκολία νὰ τῆς πῶ ἔξω ἀπ' τὰ δόντια, μέσα σ' ἓνα μεγάλο ξέσπασμα θυμοῦ, τί μοῦ φταίει. Βασανίζομαν, φαρμακώ-

νομαν, κι' ἦμουν φριχτὰ ντροπιασμένος. "Ἐνωθα μὲ βεβαιότητα τὴν ψυχρότητά τῆς κι ὅμως δὲ μπορούσα ἀπὸ πουθενὰ νὰ πιασῶ γιὰ νὰ τὴν καθορίσω. Φέρνονταν μαζί μου τυπικά. Φέρνονταν μαζί μου μετρημένα. Μὰ δὲ μούδινε; παραχτὸς τ' ἀπολύτως ἀναγκαῖα, χωρὶς νὰ βάζη ποτέ τὴν καρδιά της στὸ δόσιμο. Ζοῦσε ἀποτραβηγμένη ἀπὸ σιμὰ μου μ' ἓνα γινάτι σκοτεινὸ κι ἀνεξήγητο.

Μοῦ ξέφευγε πάντα ἡ μυστικὴ τῆς ζωῆ, πού περνοῦσε μακρὰ ἀπὸ μένα, μὲ τὸ νοῦ καὶ τὸ αἶσθημα.

Τὴν παραμονὴ τῆς πρωτομαγιάς ἔπιασα τὸ κεφάλι τῆς μὲς στὶς παλάμες μου.

—Μή! Εἶσαι ἰδρωμένος, μ' ἔσπρωξε ἑλαφρὰ καὶ ἀνόρεχτα...

Κι ἀμέσως τάχα σὰ νὰ μετάνιωσε

—Τί λές!.. Ἄραγε θὰ μᾶς κάνη αὔριο καλὴ μέρα;

—Θὰ μᾶς κάνη, θὰ μᾶς κάνη, πρόλαβα ἀμέσως ἔτοιμος νὰ ξεχάσω τὸ κάθε τι. Καὶ θέλησα νὰ ἀρχίσω μιὰ φλύαρη καὶ τρυφερὴ κουβέντα, ἀλλὰ μὲ πάγωσε τὸ βλέμμα τῆς, πού γίνηκε ξαφνικὰ σοβαρὸ καὶ ρευβό. Τὴν γράπωσα τότε μὲ μανία ἀπ' τὰ μπράτσα καὶ τῆς πέταξα μιὰ βλαστήμια. Μ' ἀντίκρουσε ταραγμένη κ' ἐκπληκτικὴ. Τὴν ἄφησα ἀμέσως. "Ὅχι, δὲν εἶχα σκοπὸ νὰ ρίξω στ' ἀγαπημένο τῆς πρόσωπο μιὰ βρυσιά. "Ἐπρεπε νὰ τῆς πιάσω τὰ χέρια, τὰ μακρὰ καὶ λευκὰ χέρια, καὶ νὰ τὴ ρωτήσω: Ποῦ κοιτάζεις; Πές μου, καλὴ μου, ποῦ κοιτάζεις;... Τὸ κοιταγμά σου φεύγει ἔξω ἀπ' τὴν ἄθλια κάμαρά μας, ὅπου γώ ὁ κουτὸς πίστεψα πὼς θάβρισκα μαζί σου τὴν εὐτυχία.

Ἀλλὰ δὲν εἶπα τίποτε. Βγῆκα βροντώντας μὲ ὀργὴ τὴν πόρτα, κι ἄγρυπνος καὶ γιομάτος σπαραγμὸ ὠδήγησα τὸ τράμ μὲς στὴ νύχτα. Σὰν τὴ μοῖρα μου κι αὐτὸ ἦταν καταραμένο νὰ τραβᾷ πάντα στὰ ἴδια ἀχνάρια, φωτίζοντας τίς βραδυνὲς ὥρες τὸ δρόμο μὲ τὸ στρογγυλὸ γυαλένιο τοῦ μάτι. Καὶ μιὰ ἀδιανόητη ὀρμὴ μὲ συνεπῆρε, νὰ χαλάση τὴν αἰώνια του ρέγουλα, νὰ τὸ τινάξω πέρα ἀπ' τίς γραμμές, μ' ἓνα κακοῦργο καὶ τυφλὸ βίτσιο. "Ὅμως ἄρχισε νὰ βρέχη, νὰ μπουμπουνίζη, καὶ συλλογιόμουν: Ἄφησε καλύτερα νὰ ρθῆ καὶ νὰ τὸ χτυπήση ὁ κεραυνὸς τὸ κολασμένο βαγόνι!... Κ' ἤξερα σύγκαιρα πὼς ἡ

εὐχή μου ἦταν γεμάτη ψευτιά, πὼς ἐγὼ ἤμουν πάλι δειλὸς ἀδύναμος ὅπως πάντα, καὶ πὼς ὁ κεραυνὸς δὲ θὰ ῥχόνταν—οὔτε θὰ ἐκτροχιαζόνταν τὸ τράμ.

Τὴν ἄλλη μέρα πήγαμε στὸ Καραμπουρνάκι. Σχόλη 18 ὄρες. Κι οὔτε ἰδέα ἀπὸ τὴ θύελλα τῆς ἐσπέρας. Εἶχε ἕναν ἥλιο, ἕνα οὐρανὸ, μιὰ θάλασσα, χαρὰ Θεοῦ. Γαλήνεψε κάπως ἡ ψυχὴ μου. Ἡ Μάρθα ἔμοιαζε σὰ νὰ λησμόνησε τὸ κακὸ φέροσιμό μου, κ' ἦταν ὁμορφῆ, ἦταν φλύαρη, ἀσυνήθιστα γελαστή ἦταν. Καθόμουν πλάι τῆς καὶ χαίρομαν νὰ τὴ βλέπω, νὰ τὴν ἀκούω, τὴν καμάρων καὶ μόνο ποὺ δὲ χτύπαγα τὰ παλαμάκια σὰν ἔλεγε κάτι τὸ νόστιμο. "Ἐνιωθα πὼς μὲ ζήλευε ἡ παρέα, οὐ! σίγουρος ἤμουν, ἄλλωστε τοῦτο δὲ μὲ πείραζε, τοῦναντίον μοῦδινε μιὰ τρελλὴ ὄρεξη νὰ φανῶ ξιπασμένος· γύρναγα μιὰ στὸν ἕνα, μιὰ στὸν ἄλλον, μὲ τὸ πιὸ εὐτυχισμένον ὕφος τοῦ κόσμου.

—Ξέρετε ἡ Μάρθα μου.... ἡ Μάρθα μου ἔμένα... Λοιπὸν ποὺ λέτε ἡ Μάρθα μου...

Καὶ τοῦτο τὸ «μου» ποὺ πρόσθετα κοντὰ στ' ὄνομά της μὲ θανάτωνε σύγκαιρα. "Ὅμως δὲν ἔπαυα νὰ τὸ προσθέτω σὰ ν᾿ἄβρισκα ἡδονὴ στὴν ἴδια μου τὴν ὁδύνη.

.... Ἄλλὰ πὼς κρέμονταν ἀλήθεια ἀπὸ τὰ χεῖλη της, ὀλόκληρη ἡ παρέα!.. Κι ὁ Γιαμούρογλου ἀκόμα, ὁ παλαίμαχος τροχοδρομικὸς σὰ χαμένος τὴν ἄκουγε. Σύρθηκε καὶ μὲ διπλάρωσε, γιὰ μιὰ στιγμή μάλιστα ἀπίθωσε τὸ χέρι του στὴν πλάτη μου κ' ἐλόγου μου γίνηκα ἀμέσως περήφανος κ' αἰσθάνθηκα μεγάλη τιμὴ. "Ἄ ἔτσι ἔ; "Ὡς χθὲς οὔτε καλημέρα δὲ μοῦλεγες κύριε Γιαμούρογλου. Μὰ τώρα εἶδες τί γυναῖκα μὲ καταδέχτηκε ἔμένα, τὸν ἀπλοϊκὸ, τὸν ὁποῖον-ὁποῖον!..

Καὶ γινηκάμε φίλοι μὲ τὸν Γιαμούρογλου. «Γκαρδιακοί» κι ἀχώριστοι. Πολὺ τὸν ἀγαποῦσα, ὑπερβολικὰ τὸν θαύμαζα, ἂν καὶ ἡ Μάρθα μου δὲν τὸν χώνευε, δὲν τὸν ἀνέχονταν σπιτί «διῶξ' τον, μοῦ φώναζε· τί τὸν κουβαλάς ἐδῶ νύχτα μέρα»...

Τότε πήγαينا καὶ τοῦ κλαίγομαν καὶ τοῦ ξομολογῶμου τὰ βάσανά μου.

—Θὰ σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδιά μου, ἀδέρφι μου. Τὸ μαῦρο χαίρι μου καὶ ριζικὸ μου θὰ σοῦ πῶ....

"Ἔτσι μασσημένα τοῦ τᾶλεγα, ἄκρες-μέσες, γιὰτί μ' ἔπνιγε ὁ καημός· τὸ ἴδιο πάντα τροπάρι, τὸ περὶ γάμου, ὅτι ἄλλο-

τε θαρροῦσα τὸ ζήτημα ἀπλὸ δηλαδή, καὶ ὅτι ἡ γυναῖκα μου δὲ μοῦ φέρνεται καλά... Εἶναι μὲν μαζί μου εὐγενικὰ ὅμως δὲν εἶναι συγκινημένη... Τὴν μαντεύω πλάι μου ξενὴ κ' ἐχθρική... Καὶ πάλι τὴν ἀκούω νὰ μιλάη μ' ἐκεῖνο τὸ τρέμουλο... Καὶ νὰ γιὰ τοῦτο γελάστηκα στὰ περὶ γάμου.

Κάποιο βράδυ ἦρθε ἡ στιγμή—ἡ φοβερὴ στιγμή—ποὺ μοῦ φύλαγε ἡ μοῖρα. Ἦταν γλυκὸ βράδυ, ἀνοιξιὰτικο, μ' ἕνα ἀεράκι ἀταλὸ ποὺ σ' ἐρέθιζε καὶ σοῦ κεντοῦσε εὐχάριστα τὰ νεῦρα. Πῆρα ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία ἄδεια καὶ τράβηξα πεζὸς γιὰ τὸ σπιτί. Σὰ χαζὸς στέκομαν μπροστὰ· σὲ κάθε βιτρίνα, τοῦ μεγάλου δρόμου. Τί ἐκπληξὴ νὰ κάνω στὴ Μάρθα; Τί νὰ τῆς πάρω; Κάτι πρέπει νὰ τῆς πάρω, συλλογιζόμουν.

Καὶ τῆς ἀγόρασα ἕνα βραχιόλι ποὺ φάνταζε σὰ χρυσό· λίγο ἀκριβὸ ἦταν, μὰ δὲν πειράζει μιὰ ποὺ θὰ χαίρονταν ἡ Μάρθα μου. Εἶχα μαλακὴ τὴν καρδιά καὶ μιὰ διάθεση αἰσιοδοξίας μὲ πλημμυροῦσε. Κάναν φτερά τὰ πόδια μου, καθὼς ἀνέβαινα τὸ σκαλοπάτια. "Ἐβαλα τὸ κλειδί στὴν κλειδαρότρυπα ἀθόρυβα, σὰν κλέφτης· ἄ, πόσο εὐτυχισμένος ἤμουν στὸν οἶστρο μου—θ' ἀνοίγα τὴν πόρτα καὶ θάπεφτα στὰ γόνατά της. Θὰ φιλοῦσα τὴ φούστα της, θὰ πέρναγα στὸ μπράτσο της τὸ βραχιόλι. Τότε θάβλωνα τὸν πάγο της· καὶ πιά δὲ θὰ μὲ κοιτάζε μὲ βλέμμα ἀφηρημένο καὶ ρεμβό· γιὰτί θὰ τύπωνα ἀπόψε μὲ πάθος τὴν εἰκόνα μου στὴ ματιά της.

Κι ἀνοίξα τὴν πόρτα ἀπαλά, χωρὶς τρίξιμο. Σκοτάδι. Ἐνα ἀργυρὸ γέλιο, τὸ γέλιο της, χαίδεψε τ' αὐτί μου. Ἄλλὰ καὶ μιὰ βαρεῖα ἀνάσα, πνιγμένη, κάτι ποῦμοιαζε ὑπόκωφο μουγκρητὸ ζῶου μὲ κάρφωσε στὸν τοῖχο, ἀκίνητο. Κάτι σὰ νὰ χάλασε ἐντὸς μου. Τὰ πόδια μου παραλύσαν, μ' ὄλα ταῦτα τὸ μυαλό μου διατηροῦσε ὅλη του τὴ διαύγεια. Ἦταν ἐκεῖ, μ' ἕναν ἄντρα στὸ δικό μου κρεβάτι. Τὸ χέρι μου ἀπλωμένο βάσταγε ἀκόμα τὸ βραχιόλι, σὰ ν᾿ἀκκείσε τὰ δάχτυλά του γιὰ πάντα ἕνας σπασμὸς.

Κι ὅμως ποτὲ δὲν ἤμουν τόσο ἔξυπνος, σὰς ὀρκίζομαι, ὅσο αὐτὴ τὴ στιγμή. Ἐπᾶνου ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, ἀκριβῶς, ἦταν τὸ ἠλεκτρικὸ κουμπὶ—δὲν εἶχα παρὰ νὰ κάνω κρᾶκ γιὰ ν' ἀνάψη. Θὰ τὴν ἀντίκρυζα τότε γυμνή. Θὰ χύνομαν ἄγριος

σάν ταύρος. *Όχι μάλλον θά τῆς ἔδινα τὸ βραχιόλι. «*Ορίστε» θά τῆς ἔλεγα καί θά ξερόβηχα ἴσως. Πῶς; τὸ βραχιόλι; θά μέ κοιτοῦσε δίχως φόβο, ἔστω κι ἂν χύνομαν σάν ταύρος.

—Εἶσαι ἕνας σαλιμπάγκος... Οὔτε νά θυμώσης δέν εἶσαι ἄξιος, θά σήμαινε κείνο τὸ βλέμμα.

Καί γέλασα. "Ήσυχος ἦμουν καί λογικός. Καί ἔσκυψα. Σύρθηκα μέ τὰ τέσσαρα ὡς τὴν κουζίνα καί πῆρα τὸ μαχαίρι ποῦ κόβαμε τὸ ψωμί. Θά τὴν μαχαίρωνα μέ ἀσφάλεια καί καλοσημαδιὰ δίχως νά πονέση. Γύρισα πίσω κι ἄναψα τὸ φῶς. Μιά μικρὴ κραυγή. Τίποτ' ἄλλο. Τὴν θυμᾶμαι ὠχρή, μ' ἀπλωμένα τὰ μπράτσα, μέ μιὰ βαθειὰ κόκκινη πληγή, πάνου ἀπ τ' ἀριστερὸ μάτι.

*Ο Γιαμούρογλου, ὁ παλαιμάχος τροχιοδρομικός, ὁ φίλος μου, ἔτρεξε νά σωθῆ ἀπ τὸ παράθυρο. Πολὺ λυπήθηκα ποῦ δέν τὸν πέτυχα.

Καί τώρα νάμαι κλεισμένος στὸ Ἑφταπύργιο, σ' ἕνα κελί, ἀφανισμένος, ἄρρωστος. Στὴν καρδιά μου δέν ἔμεινε τόπος γιὰ λύπη. Τόπος γιὰ ἐλπίδα. Γιὰ νοσταλγία ἢ γιὰ μετάνοια. Τὸ κορμί μου σκεβρώνει, τὰ μάτια μου βυθίζονται στὶς κόχες τους, τραβῶ πρὸς τὸν τάφο. Κ' ἡ λαχτάρα τῆς ζωῆς μέ κυριεύει, μοῦ σαλεύει τὰ λογικά, τόσο δυνατὴ εἶναι.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΘΕΜ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ *Ἀνατολή*, Ἀθήνα.

Χωρὶς τὸ ἐξωτερικὸ στοιχεῖο νά χάνει τὴν ἀξία καί τὴν ἀτομικότητά του, δέ μπορεῖ νά γίνει χυμὸς, νά μετουσιωθεῖ μέ τὴν ἀνάμνηση σὲ βιωμένο παρελθόν, ἂν προηγουμένως δέ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς ματιᾶς. Κι' ὁ κ. Θ. Κορ. δέ μετέφερε στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου του τὶς ταξειδιωτικὲς ἐντυπώσεις ὅπως τὶς ἀποκόμισε καί ἀπεικόνισε ὕστερα σὲ σειρά ἄρθρων—ποῦ δημοσιεύθηκαν σ' ἐφημερίδα—μὰ ἐκτὸς ἀπὸ λίγα σημεῖα, ποῦ προδίδουν ἀκριβῶς τὴν προέλευση, ἄφησε τὴν αἴσθησή του ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση ποῦ ἀσκοῦν τὰ πράγματα ὠχρὰ καί ἀνώριμα, καθὼς φαίνονται στὴν πρωτινὴ τους ὄψη. Στὸ βάθος εἶναι αὐτὴ μιὰ παρήγορη ἔνδειξη γιὰ καλλιτεχνικὴ δημιουργία παρήγορη γιὰ ἕναν ἀκόμα λόγο, ποῦ ἕνας νέος λογοτέχνης, πλαταίνοντας τὸ ἐποπτικὸ πεδίο τῆς δημιουργικῆς του δράσης, ἀκολουθεῖ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐπιδιώξεις στὶς ὁποῖες ἡ πνευματικὴ μας παραγωγή—ἂν σημειώσει κανεὶς ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις—παρουσιάζει μιὰ τρομακτικὴ καθυστέρηση ἀπέναντι στὴν ξένη. Οἱ ἔλληνες λογοτέχνες—ἀλίμονο!—δὲ διαθέτουν τὰ ὕλικά μέσα νά ταξειδεύουν γιὰ νά ἐπιστρέφουν ἔπειτα σὸν τόπο τους μέ γεμάτες—πνευματικά, συναισθηματικά ἢ ἰδεολογικά, ἀδιάφορο—ἢ μέ «ἄδειες βαλίτσες»...

Ἡ «Ἀνατολή» πάει νά πάρει τὴ μορφή ἑνὸς δράματος. Βιαζόμεστε ὁμῶς νά προσθέσουμε πὼς ἴσως οἱ 90 σελίδες σὲ μικρὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου του νά μὴν κατάρθωσαν νά συλλάβουν ὀπωσδήποτε ὀλοκληρωτικὰ τὴ μορφή αὐτῆ· ὄχι τόσο γιὰτὶ ὁ κ. Κορ. δέν ἔχει τὶς ἀπαιτούμενες ἱκανότητες γι' αὐτό, ὅσο κυρίως—καθὼς θέλουμε νά πιστεύουμε—γιὰτὶ θά ἔπρεπε ἡ «Ἀνατολή» νά ἐμφανισθεῖ σάν προϊόν ὑπομονῆς καί πιὸ μακρόπνοης ἐργασίας. Στὶς πρώτες σελίδες συναντοῦμε ἀληθινὰ πολυτιμοὺς χρωματισμοὺς μέ τοὺς ὁποῖους ζωγραφίζεται ἡ ἔρμος, ὁ μόχθος τοῦ καραβανιοῦ ποῦ διασχίζει τὴ φλογισμένη ἔκτασή της, κι' ἀπὸ αὐτὸ πάλι ἀποκομίζουμε στὴ μνήμη μας τὴν παιχνιδιάρικη διάθεση μέ τὴν ὁποία ὁ συγγραφέας περιορίζεται νά περιγράψει τὶς ἰδιοτροπίες τῆς καμήλας, ἀφήνοντας στὸν ἀναγνώστη νά συμπληρώσει τὴν ἀγωνία καί τὴν πάλη τὸ δράμα δηλ. τοῦ ἀνθρώπου ποῦ παίζεται στὴν ἀπέραντη ἔκτασή της *Τὰ 102 χιλιόμετρα (σελ. 13) θά τὰ καταφέρουμε νά τὰ περά-

σου με σέ δυό-τρεις μήνες μ' αυτό τὸ δρόμο πὸ κάνει ἡ καμῆλα σου! Ὁ φίλος μιλά ὕστερ' ἀπὸ ὥρα πολλή. Συνέρχεται. Αὐτὸ θὰ πεῖ; ὁ φίλος γκρεμίζει τὸν κόσμον τοῦ ὄνειρου· τὸν ψεύτικο, τῆς παραισθήσεως τὸν κόσμο. Ἡ πιὸ καλά, τὰ νεύρα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ζητᾶνε κίνηση· θέλει ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος νὰ ζήσει μ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις. Ἀρνιέται τὸ θεὸ πὸ κυβερνάει ἀπὸ μιὰ κούνια. Ζητάει σκοπὸ καὶ πάλη στὴ ζωή». «Ἔτσι, μονάχα μέσα σέ λίγες σελίδες μὲ τὴν ἰδέα σὰν ἐρμηνευτικὸ στοιχεῖο, παρὰ μὲ τὸ χρωστήρα σὰν τεχνικὸ μέσο ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει μιὰν ὀλοκλήρωση στὸν πίνακα. Μὰ πάντα τὸ μοραλιστικὸ αὐτὸ περιεχόμενον δὲν κατορθώνει ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ διακοσμῆτικὸ τοῦ ρόλου, ἀπὸ τὴν ἀποδεικτικὴν του τάση, κ' ἴσως-ἴσως ἀπὸ τὴ σπουδὴ νὰ ἐκφρασθεῖ. «Δὲν εἶναι δουλειά μου (σελ. 23) νὰ ξετάσω ἐδῶ τὶς αἰτίες πὸ κάνουν τὸν ἄνθρωπον ἐγκληματία. Ξέρω ὅμως σὰν κι' ὄλους σας πὼς χιλιάδες εἶναι οἱ ξεστρατισμένοι ἄνθρωποι. Ὁ ἓνας εἶναι φονιάς, ὁ ἄλλος κλέφτης, ἐκεῖνος ληστής. Ὅτι κι' ἂν ἔγινε ὅμως γιὰ τοῦτο ἢ γιὰ κείνο, δὲν ἔπαυε νὰ ἔναι κι' ἄνθρωπος», Ἡ ἀκόμα, γιὰ νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ μερικὲς ἀπὸ τὶς συχνὲς ἀπηχῆσεις πὸ συναντοῦμε στὶς σελίδες τοῦ «Πόσο καλὸς ἀλήθεια (σελ. 67) γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἅμα θὰ χορέσει στὸ ξερό του πὼς δὲ μπορεῖ νὰ ζήσει ὄλο καὶ μονάχος κλεισμένος στὸ καβούκι του, κι' ἂς εἶναι σοφός, κι' ἂς πηγαίνει νὰ φωτογραφιστεῖ στὰ ἐρείπια τῆς Βαβυλώνας. Κι' ἂς ἔχει ἀκόμα ἓνα σωρὸ μετοχῆς σὲ μεγάλες πάγκες, κ' ἓναν κόσμον ἡμερομηνιῶν κι' ὀνόματα στὸ φτωχικὸ, θλιβερὸ μυαλοῦδάκι του!..» Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ὁ κ. Θ. Κορ. συνεχίζει τὴν ἰδεολογικὴν του γραμμὴ μὲ μιὰ γενναιότητα κ' ἓνα θάρρος ἀξιοζήλευτο. Ὅσοι παρακολούθησαν τὶς ἐργασίες του θὰ θυμοῦνται τὴ νεανικὴν του λαχτάρᾳ νὰ ξεσκεπάσει καὶ νὰ πλήξει τὴν ὑποκρισίαν μὲ τὰ βιβλία του «Ἁγιον ὄρος» Στὴ «Σπιναλόγκα» πάνω ἀπὸ τὸ ρεπορτάζ μὲ τὴ λογοτεχνικὴν ἐπέκδυση, θέλησε νὰ στηρίξει τὸ συναίσθημα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὅπως στὸν «Ἀλήτη» ἔτσι καὶ στὴν «Ἀνατολή» συναντοῦμε ἀπόπειρες γιὰ τὴ δικαίωση τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, μὲ τοὺς ἀγῶνες του, μὲ τὴν ἀντίστασίν του στὶς συνθήκες καὶ τὸ περιβάλλον τῆς ζωῆς του, μὲ τὸ «σκοπὸ καὶ τὴν πάλη».

Οἱ ἄνθρωποι του—ἂν δὲν εἶναι ἓνας μονάχα, ὁ ἴδιος δηλ. ὁ συγγραφέας πίσω ἀπὸ αὐτούς—διόλου συναισθηματικοί, παρουσιάζονται ἐνοραματικοί, στὴν ἴδιαν πάντα ἐποπτικὴν μονομέρειαν. Ὑπόστασις λογοτεχνικὴ οὔτε θέλησε ποτὲ νὰ τοὺς δώσει. Ἀπὸ μιὰ γενικώτερη ἄποψη δὲ μᾶς ξαφνιάζει αὐτὴ ἡ ἐκμηδένιση τῶν λογοτεχνικῶν προσώπων. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι νὰ ἐξετασθεῖ ὡς ποῖο σημεῖο ὑπάρχει τὸ ἀνθρώπινο ὑπόστρωμα σ' ἓνα ἔργο καὶ μὲ ποῖο τρόπο σκορπίζεται καὶ «κονιορτοποιεῖται»—καθὼς παρατηροῦσε ἓνας ξένος κριτικός—σὲ βαθμὸ ὥστε πὸ νὰ μὴν ἐμφανίζεται τίποτε τὸ συμπεκνωμένον σὲ μορφικὴ ὑπόστασις. Κι' αὐτὴ τὴν «κονιορτοποίηση» ἀκριβῶς τοῦ ἴδιου τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπου, ἢ ἀπλῶς τοῦ ἀνθρώπου, δὲ συναντοῦμε στὶς σελίδες του. Ὅλες οἱ μοραλιστικὲς ἀπηχῆσεις πάνε νὰ χρωματίσουν τὴ μορφὴν τοῦ ἀνθρώπου πὸ πέρασε, θαρρεῖς, πρῶτα ἀπὸ μιὰν εἰδικὴν σχολή, πὸ διδάχθηκε εἰδι-

κοὺς ἠθικοὺς νόμους, τοὺς νόμους τῆς κοινωνιστικῆς ἢ ὅπως ἀλιῶς θέλετε πέστε τὴν, ἰδεολογίας—ποτὲ ὅμως—ἐξετάζουμε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς καθαρῆς τέχνης—ὁ συμβατικὸς ὀπλισμὸς του δὲ θὰ παρασύρει μαζύ του κι' ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον. Γιατὶ ἂν τοῦ ἀφαιρέσεις τὰ πρόσθετα συμβατικὰ στοιχεῖα, ὁ τέτοιος ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ μὴν ἔχει νὰ παρουσιάσει τίποτε ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον ψυχικὸν του κόσμον.

Γ. Δ.

ΑΡΓΗ ΚΟΡΑΚΑ (Α. Ἀργη) «Διηγήματα», Ἀθήνα.

Ὁ κ. Ἀργῆς Κόρακας, γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Α. Ἀργῆς, ἔχει λάβει μιὰ θέσιν στὴν πνευματικὴν μας ζωὴν, μὲ μιὰ σειρά ἀπὸ μυθοστορήματα, μὲ συλλογὰς ποιημάτων καὶ κυρίως μὲ τὶς ὥραιες μεταφράσεις τοῦ ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴν λογοτεχνίαν. Τὰ «διηγήματα» αὐτὰ εἶναι γραμμένα μὲ συμπάθειαν κ' ἔχουν τὸ προτέρημα, ὅπως καὶ τὰ μυθοστορήματά του, νὰ διαβάζωνται μ' εὐχαρίστησιν. Ἡ εὐκόλη αὐτὴ μορφή τῆς δημιουργικῆς τοῦ ἐργασίας μὲ τὴν λιτὴν ἀφήγησιν μαζὶ μὲ ὄσες ἄλλες παρουσιάζουν μιὰν ἀνάλογον συγγένειαν, ἔπαιξαν ἓναν προπαρασκευαστικὸν ρόλον στὴν καλλιέργειαν τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀναγνώστη γιὰ τὸ ἥρωον θέμα τῆς ἐξωτερικῆς ζωῆς, ὅταν ἀπεικονίζεται σὰν τέτοιο μὲ τὴν ἠθογραφίαν μὲ τὴν ἱστοριούλαν, μὲ τὸ σκίτσον μὲ τὸ παραμῦθον. Ὁ κ. Ἀργῆς δὲν ἀνανεώνει τὶς προθέσεις του· ἀπλῶς τὴν συνεχίζει «Αἰσθάνομαι—λέει στὸ πρῶτον τοῦ διηγήματος μὲ τὸν τίτλον «Σὰ μελωδία βυζαντινὴ»—τόσον τὴν ἀνάγκην νὰ γράψω τὴ μικρὴν αὐτὴν ἱστορίαν πὸν ἔπερασε σὰν ὀπτασίαν ἀπὸ τὴν ζωὴν μου, πὸν δὲ μπορῶ νὰ κάνω ἄλλιῶς». Τὴν ἀφηγεῖται στὸ πρῶτον πρόσωπον, ἓνας δάσκαλος πὸν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τὸν «πέταξε» (ἡ λέξις ἀνήκει τὸ κείμενον) σὲ μιὰν πολιτείαν τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἔπειτα ἀπὸ μιὰν συναυλίαν, γνωρίζεται μὲ δυὸ κοπέλλας. Συνδέεται στενωτέρα καὶ παραδίνεται σὲ μιὰν πλατωνικὴν ἀγάπην πὸν ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς τὴν μεταδώσει μὲ ἀναμνήσεις καὶ ὄνειροπολήσεις. «Ὀλίγος καιρὸς—λέει τελειώνοντας—ἕως τὴν ἡμέραν πὸν ἔφυγα, πέρασε σὰ μελωδία βυζαντινὴ πὸν τῆς κρατοῦσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος τὸ ἴδιον ἴσον. Σὰ μιὰ τέτοια μελωδία πέρασε κι' ὁ καιρὸς πὸν τὴν γνώρισαν κ' ἔζησαν κοντὰ τῆς. Δὲν ξαναγύρισαν ἐκεῖ, δὲν τὴν ξαναεῖδαν ἀπὸ τότε. Πόνεσαν στὸ χωρισμὸν μᾶς μὰ τί ἔχει νὰ κάνει. Μὴ δὲν πονῶ καὶ τώρα. Εἶμαι ὅμως τόσο εὐτυχοσμένος μὲ τὸ νὰ γνωρίσει ἡ ψυχὴ μου τὸν κόσμον τῆς Ἀγάπης καὶ νὰ ἔζησε στὸ ὄνειρόν της, πὸν γλυκαίνει ὁ πόνος καὶ θέλω νὰ πονῶ.» «Ὅλ' αὐτὰ δὲν κατορθώνουν νὰ μεταδώσουν καμμιὰ συγκίνηση. Κι' ἀπὸ ἀνάλογα σημεῖα στὶς ἄλλες σελίδες—σημεῖα πὸν δὲ βρίσκουμε σκοπίμον νὰ ἐπαναλάβουμε ἐδῶ—σηματίζουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ συγγραφέας δὲν κατορθώνει στὸ βιωμένον γεγονός νὰ δώσει τὴν αἴσθησιν τῆς θεώρησης μὲ τὴν ὀρίμανσιν. Τὰ πράγματα, οἱ ἱστορίες, οἱ περιπέτειες, δὲν χάνουν τὴν ἀτομικότητα μὲ τὴν μετουσίωσίν τους παρὰ ἐμφανίζονται στὴ φυσικὴν τους ὑπόστασιν καὶ λαμβάνουν μιὰ τοποθέτησιν, μιὰν σειράν, μιὰν ἀπλῶς εὐχάριστον ὄψιν μὲ τὴν ἀφήγησιν. Ἀκόμα καὶ

τὸ χαμόγελο κ' ἢ αὐτοειρωνεία, προσπαθοῦν νὰ ἐμφανισθοῦν μὲ μιὰ κάποια χάρη καὶ ἀφέλεια, νὰ φτάσουν ὡς τὸν ἄκακο σαρκασμό, μὰ προδίνουν τὴν ἐπιτήδευση καὶ τὴν ἀνειλικρίνεια. Θὰ ξεχώριζα ἀπὸ τὰ δέκα ἔξι αὐτὰ «διηγήματα» ὄσα, ἐλάχιστα, χάνουν τὴν ἐπαφή τους μὲ τὴν παράσταση τῶν ἀντικειμένων γιὰ νὰ τοποθετηθοῦν στὴ σφαῖρα τοῦ ἀφηρημένου. Ἐνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τῶν κειμένων τοῦ τόμου αὐτοῦ εἶναι τὸ παραμῦθι «ἡ Πεντάμορφη» γραμμένο μὲ λυρική διάθεση, μὲ ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνεια.

Γ. Δ.

AN. INNINOY «Βήματα πάνω στὴν ἄσφαλτο» (Διηγήματα), Ἀλεξάνδρεια.

Ὁ νέος λογοτέχνης κ. Ἀντώνης Ἰννίνος, στὸν τόμο αὐτὸ μὲ τὰ ὀκτώ διηγήματα, παρουσιάζεται μὲ τὰ ἐφόδια ποὺ δίκαια τοῦ ἀναγνωρίζει στὸν σύντομο πρόλογο ὁ συμπατριώτης καὶ πνευματικός του κηδαιμόνας κ. Ἄγ. Ἀριστοκλῆς. Εἶναι φανερό πὼς ὁ κ. Α. Ἰν. ἔχει ἀναπτύξει τὴν ἱκανότητα ν' ἀφηγεῖται ἀπλᾶ καὶ εὐχάριστα. Κατορθώνει μάλιστα ν' ἀφήνει διάχυτη στὰ διηγήματά του μιὰν εὐγένεια καὶ μιὰ λεπτοποίηση ποὺ ἀποτελοῦν δείγματα ψυχικῆς καλλιέργειας. Καὶ τὰ χαρίσματα αὐτὰ ἀναπτύσσονται καὶ ἐκδηλώνονται μὲ μιὰν εὐτυχιωμένη ἰσοζυγία τῆς ἀντιθέτου ἀφήγησης μὲ τὸ οὐσιαστικώτερο περιεχόμενο τοῦ μύθου. Ἐξωτερικεύει καὶ μετουσιώνει ἕνα ἐσωτερικὸ τοῦ λυρισμοῦ ποὺ εἶναι ταυτόχρονα καθρέφτισμα τῆς λεπτῆς τοῦ ἰδιοσυγκρασίας, κ' ὡς ἕνα σημεῖο, προϊόν προσωπικῆς ἀντίληψης τοῦ κόσμου. Τὰ θέματά του φυσικά, ἔχουν μιὰν ἐπιφάνεια, καὶ μέσα σ' ἕνα περίγραμμα ἀπὸ ἐξωτερικές, τὸ περισσότερο, παρατηρήσεις, ἀποκτοῦν μιὰ σύνθεση μὲ τὴν ἀνάμνηση, μὲ τὴ φαντασία καὶ τὸ ὄνειρο.

Κυριαρχεῖ στὰ περισσότερα τὸ ἐρωτικὸ αἶσθημα ποὺ ζωγραφίζεται μὲ μιὰ διάθεση ῥωμαντικῆς ἔκστασης. Στὸ πρῶτο τοῦ διήγημα «Βήματα πάνω στὴν ἄσφαλτο» ποὺ δίνει τὸν τίτλο σ' ὅλο τὸν τόμο, συμπάθομε τὸν τύπο τῆς Ρέας, μιᾶς δακτυλογράφου ποὺ κάνει ὄνειρα γιὰ μιὰν ἀγάπη, καὶ στὸ τέλος, νομίζοντας πὼς βρῆκε τὸν ἀνθρώπο της, συναντᾷ ἕναν «ἀνισόρροπο ἢ ἕνα ἰδιορρυθμὸ ἐρωτευμένο ποὺ κυνηγοῦσε τόσο παράξενα τὸ σῶμα μιᾶς χαμένης ἀγάπης». Χαριτωμένα εὐρήματα ἔχει τὸ δεύτερο διήγημα «στὸ χάσιμο ἐνὸς κούκλου καὶ μιᾶς γυναίκας», γραμμένο μ' ἕνα ἀέρα, μ' ἕνα μπρίο, μὲ μιὰ ζωντάνια καὶ ἀφέλεια νεανική. Ἡ προσωπικότητα τοῦ κ. Α. Ἰν. γίνεται περισσότερο αἰσθητὴ μὲ τὸ ὕφος του μὲ τὴ γλῶσσα του ποὺ διατηρεῖ τὴν ἐνότητά της. Εἶναι ἀληθινὰ ἀβίαστη, λίγο ἴσως ρητορική, κ' ἔχει μιὰ καθαρὴ μορφή τῆς δημοτικῆς σὲ κέντρα ὅπου οἱ νέοι εἶναι ἀπολυτρωμένοι ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ ἀνεξάντλητου στὸν τόπο μας γλωσσικοῦ ζητήματος. Ὅσο προσπαθοῦμε μὲ τὴν ἀγὼνη συζήτηση ν' ἀνακαλύψουμε τὴν τέλεια μορφή του μὲ τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο σύστημα, μὲ τὸ προσωπικὸ γοῦστο τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου, μὲ τὴ μιὰν ἢ τὴν ἄλλη προτίμηση, τόσο πιὸ ἀνό-

μοια δείγματα συναντοῦμε σπὸ ὕφος τῆς καθαυτῆς δημιουργίας. Μ' αὐτὸ δὲ θέλω βέβαια νὰ παρουσιάσω γιὰ ὑποδειγματικὴ τὴ γλῶσσα στὴν ὁποία εἶναι γραμμένα τὰ διηγήματα αὐτά. Ἀναμφισβήτητα ὁμως ἔχουν τὸ προτέρημα τῆς καλλιέργειας. Πρὶν ἀπὸ ὅλα στὴ γλῶσσα ὑπάρχει τὸ αἶσθημα.

Γ. Δ.

ΣΠΥΡΟΥ Γ. ΓΙΑΝΝΑΤΟΥ «Ἱστορίες δίχως τέρμα», Ἀθήνα.

Στὸ μικρὸν αὐτὸ τόμο μὲ τίς 50 σελίδες, περιέχονται ἑπτὰ σύντομες ἀκουαρέλες ὅπου ὁ συγγραφέας φροντίζει νὰ ἐξαφανίσει τὴν προσωπικότητα—κι ἄς μιλάει κάποτε στὸ πρῶτο πρόσωπο—πίσω ἀπὸ μιὰ ζωγραφικὴ διάθεση. Ἡ πρόθεση μοῦ φαίνεται εἰλικρινής· κ' ἂν μάλιστα μ' αὐτὴ κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὰ γράμματα ὁ κ. Σ. Γιαννάτος εἶναι ἄξιος μιᾶς συμπάθειας καὶ μιᾶς προσοχῆς. Οἱ σελίδες του ἐκφράζουν μιὰ συγκαλυμμένη ἀγανάκτηση, κ' ἕναν πόνο, μιὰ τρυφερότητα καὶ μιὰ περιέργεια, ἕνα αἶσθημα ἢ ἕνα ἐνδόμυχο χαμόγελο, ποὺ προδίδει μιὰ καλόβουλη εἰρωνεία. Μένει κανεὶς μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ συγγραφέας δὲν ἐπιχειρεῖ τίποτε νὰ συλλάβει, νὰ ἐρευνήσει, νὰ προσέξει, παρὰ θέλει νὰ πλησιάσει, νὰ θίξει μὲ κάποια ἀβρότητα, ἢ μὲ ἀπαλότητα τὰ πράγματα, νὰ περάσει σχεδὸν ἀδιάφορος μπροστὰ τους. Ἐτσι τὰ θέματά του δὲν ἀποτελοῦν τὸ προϊόν μιᾶς ἀναλυτικῆς καὶ πνευματικώτερης ἐρευνας, μὰ εἶναι σὰ μιὰ παρέλαση ἀπὸ ἐξωτερικὲς ὀπτασίες, εἰκονισμένες μὲ ὠχρὰ καὶ δειλὰ χρώματα. Δὲ θὰ ἦταν τάχα σκοπιμώτερο νὰ δείξει ὁ συγγραφέας θετικὰ καὶ ἀπροκάλυπτα τὴν προτίμησή του στὴν περιγραφή, ἀφοῦ στὸ σημεῖο αὐτὸ παρουσιάζει τίς περισσότερες ἱκανότητες, ὀλοκληρώνοντας τὴν προσπάθειά του, παρὰ νὰ κινεῖται στὴν ἀμφίβουλη περιοχὴ τῆς τέχνης, ποὺ βέβαια, μὲ τὴν ὁποία σύνθεση ποὺ ἐμφανίζει, δὲν ὀντέχει σὲ αὐστηρότερες ἀξιώσεις; Γιατὶ διηγήματα, ὅπως χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ συγγραφέα, δὲν εἶναι, οὔτε καὶ μποροῦν νὰ διεκδικήσουν μιὰν ἀξιολογικὴ κατάταξη σ' ἕνα εἶδος τοῦ πεζοῦ λόγου μὲ τὴν προσωπικότητα τῆς δικῆς τους ἰδιομορφίας. Σχετικὰ μὲ τὴ γλῶσσα, διερωτᾶται κανεὶς πὼς ἐνῶ ὁ κ. Γιαν. μπορεῖ νὰ ἐκφρασθεῖ μὲ ἀνεση, μὲ τὴ σύντομη φράση του—ποὺ μολαταῦτα ἔχει τὴν ἀπαιτούμενη πυκνότητα,—κι ἀκόμα πὼς ἐνῶ δείχνει δείγματα καλλιέργειας καὶ ὀριμότητας μὲ τὴ στοχαστικότητα ποὺ περιέχει ἢ φράση του, παρασύρεται σὲ ἀβλεψίες, κάποτε ἀσυγχώρητες. Σημειώνουμε τίς λέξεις: «ποὺ ρίχτει» «ξετυλιέται» «σερπετό» «ἀστενῆδες» «μεγάλη ζουμιά» (ἀντὶ ὑποθέτω ζημιά) «τὸ λεχτρικό» «ὕποφτεύεται», κ' ἀφήνουμε τὴν ἰδιοτροπία νὰ γράφει μ' ἕνα λάμδα τὸ «ἄλλα» τὸ «πολλή» καὶ τὸ «Μεσολόγγι» μὲ «γ. κ.» Ἀπλοποι-οῦμε ἢ προάγουμε ἔτσι τὴ δημοτικὴ;

Γ. Δ.

Dr W. STEKEL (Διασκευή Γ. Δ. Ματάλα) «'Επιστολαί σέ μιὰ μητέρα»
'Αθήνα.

Δέν εἶναι πολλά χρόνια—στό 1927 ἄν δέν κάνω λάθος—πού ὁ Πρόεδρος τοῦ Π. Ι. Π. καί πρώην Ὑπουργός κ. Α. Δοξιάδης, εἶχε ἐκδόσει ἕνα ὄγκωδη καί φροντισμένο τόμο ἀπό ἐπιστολές σέ μητέρα. Ἦταν ὁ μόνος, θαρρῶ, πού μιλοῦσε στήν ἑλληνίδα μητέρα, ὄχι σάν ἐκπρόσωπος μιᾶς ὠρισμένης σχολῆς, μά σάν ἄνθρωπος μέ ἀληθινή στοργή γιά τή διαπαιδαγώγησή της, γιά τίς προφυλάξεις της, γιά ἕνα πλῆθος ἀπό οὐσιώδη καί ἐνδιαφέροντα πράγματα, ἄγνωστα στόν τόπο μας. Ὁ κ. Γ. Δ. Ματάλας, ψυχίατρος καί ψυχαναλυτής, μαθητής τοῦ κ. W. Stekel, ἔρχεται νά συμπληρώσει μ' ἕναν τρόπο χρήσιμο καί διαφωτιστικό ἕνα κεφάλαιο ἀπό τὰ σπουδαιότερα γιά τή διδασκαλία τῆς μητέρας, διασκευάζοντας τίς ἐπιστολές αὐτές τοῦ βιεννέζου καθηγητοῦ του καί «διδασκάλου τῆς ψυχαναλυτικῆς ἐπιστήμης» Καί ἡ ἐργασία του αὐτή ὅπως ἐμφανίζεται, μαρτυρεῖ καί γνώση τοῦ περιβάλλοντος καί τῆς ζωῆς τῆς ἑλληνίδας, καί προσεκτική ἐπιλογή τῶν στοιχείων πού πρέπει νά γίνουν κτῆμα κάθε μητέρας. Γιατί σέ μορφή συμβουλῆς, δέν παρέχονται πληροφορίες μονάχα γιά τήν ψυχική δίαιτα τοῦ παιδιοῦ, γιά τήν ἀνάτροφή του, γιά τήν προφύλαξή του, γιά τήν ἀποψη τῆς ὑγιεινῆς καί τῆς ἄρτιας ἀναπτυξῆς του, μά παράλληλα καί γιά τήν ἴδια τή μητέρα. Καί διαβάζοντας τίς ἐπιστολές αὐτές, σέ πολλά σημεία ὁ ἀναγνωστής δοκιμάζει μιάν ὀδυνηρή ἐκπληξη, καθῶς διαπιστώνει πόσο παρεξηγημένη εἶναι στόν τόπο μας ἡ θέση τῆς μητέρας, καί σέ ποιά ἀντίθεση βρίσκονται τὰ συστήματα—κάποια μάλιστα καί σέ ἐντελῶς πρωτόγονη κατάσταση—πού ἀκολουθοῦμε ἡμεῖς ἀπό μιὰ κακή βέβαια παράδοση καί ἀπό ἔλειψη πῶς συνειδητῆς διδασκαλίας, μέ ὅσα συνιστᾶ ἡ ἐπιστήμη, καί ἐιδικότερα μέ ὅσα τόσο ἀπλά τόσο διαφωτιστικά καί τόσο στοχαστικά προσαρμοσμένα πρὸς τίς συνθήκες τῆς ζωῆς καί τῆς νοοτροπίας μας, διατυπώνονται στίς «ἐπιστολές σέ μιὰ μητέρα». Ἡ βαθύτερη ἔννοια καί ἡ χαρακτηριστική τάση πού ἔχουν οἱ ἐπιστολές αὐτές περιέχεται στό σημείον νά κατανοηθεῖ ὁ τεράστιος ρόλος πού παίζει ὁ ψυχικός παράγων γιά τή διαπαιδαγώγησιν τοῦ παιδιοῦ. Κι ὁ κ. Γ. Ματάλας μέ τή διασκευή του αὐτή ἔθεσε στήν ὑπηρεσία τῆς μητέρας τὸ πῶς πολῦτιμο καί τὸ πῶς εὐχάριστο μέσο γιά νά μπορέσει νά τὸ ἀγαπήσει καί νά τὸ νιώσει κ' ἡ ἴδια. Θὰ εἶχαμε μόνο μιάν ἀξίωση ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ματάλα. Νὰ διασκεβαζε τίς ἐπιστολές αὐτές σέ γλῶσσα δημοτικὴ καί φροντισμένη. Καί θέλουμε νά πιστεύουμε πῶς εἶχε τίς ἱκανότητες νά ἐπιτύχει τὴν ἐνότητα τοῦ ὕψους.

Γ. Δ.

H. BARBUSSE «Τὸ φονικό τραῖνο. καὶ ἄλλα», 'Αθήνα 1936.

Ὁ κ. Χρ. Μαρκέτης φιλοτέχνησε τὴν μετάφραση ἑνὸς τόμου διηγημάτων τοῦ H. Barbusse μέ τὸν παραπάνω τίτλο. Χωρὶς καμμιά ἀμβολία ἢ ἀνάγνωση τῶν διηγημάτων αὐτῶν προσθέτει κάτι στόν ἀναγνώστη καί αὐτὸ τὸ προστιθέμενο κάτι εἶναι, πού ἀποτελεῖ τὴν ἀξία τῶν

μεγάλων συγγραφέων. Οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς τροποποιοῦν τὴν προσωπικότητά μας μέ τὸ νά τὴν μεταφέρουν πῶς ψηλά καί πῶς πέρα ἀπὸ κεῖ πού εἶναι καί νά μᾶς καθιστοῦν ἱκανοὺς νά βλέπουμε τὰ πράγματα πῶς εἰσδυτικά καί νά μποροῦμε νά διακρίνουμε ἀλήθειες, ὁμορφιές ἢ ἀσχημίες ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄτομό μας τὸ ὀλίγο ἀσκημένο μποροῦσε νά περάσει βαδίζοντας τὸν ἰσοπεδωμένο καί ἀνεμπόδιστο καί ἀδιάφορο δρόμο τῆς συνήθειας.

M. H.

ΠΟΙΗΣΗ

ΑΝΘΟΥΛΑΣ ΣΤΑΘΟΠΟΛΟΥ—ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ.—«'Εργα»

Ἡ προσωπικὴ γνωριμία κ' ἡ ἐπαφή μέ τὴν ἴδια τὴν ποιήτρια εἶναι στήν περίπτωσιν αὐτὴ τὸ ἄριστο ἐφόδιο, ὁ καλύτερος ὑπομνηματισμός γιά τὴν βαθύτερη κατανόησιν τοῦ ἔργου της. Ἡ Ἀνθούλα ἦταν ἕνα καταπληκτικὸ φαινόμενο ζωϊκῆς δυνάμεως, δαιμονικῆς ἀντοχῆς, πού ἀντλοῦσε τροφή, πού μεθοῦσε ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴ φθορά. Κάθε μέρα, ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα ἄρχιζε τὸ ὀδυνηρὸ μαρτύριο ἑνὸς βαθμιαίου, ἐξαντλητικοῦ θανάτου, πού κρατοῦσε ὀλόκληρη τὴ νύχτα. Ἡ Ἀνθούλα σ' ὄλην αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς ἀγωνίας, δέν λιγοῦσε, δέν παράδινε τὰ ὄπλα, μίλαγε, θορυβοῦσε, ἀπαιτοῦσε χίλιες δυὸ περιποιήσεις, γεμάτη μιὰ παραξενιὰ πυρετώδη. Μά.. πρῶτ-πρῶτ ἦταν ἄλλο πρᾶγμα· πετιόταν εὐκίνητη, εὐθυμη, γεμάτη ἀπὸ ἕναν πληθωρισμὸ ὑγείας, πού νόμιζες πῶς τῶρα θὰ ξεχυθῆ σέ τραγοῦδι, σέ χορό, σέ μέθη ζωῆς. Ὅποιος τὴν ἔβλεπε αὐτὴς τίς ὥρες τῆς ἀναστάσεως, ποτὲ δὲ θὰ μποροῦσε νά φανταστῆ πῶς ὁ χαρούμενος αὐτὸς αὐλὸς ἦτανε ραγισμένος, σπασμένος. Κ' ἦταν πάλι σπαραχτικὸ γιά ὅποιον τὸ ἤξερε, πῶς ἡ παλλόμενη αὐτὴ ὑπαρξὴ ἀπὸ ψυχικὸ σφρίγος ἦτανε δέσμια τοῦ θανάτου. Ἡ Ἀνθούλα ἦτανε μιὰ γερὴ ράτσα, μιὰ ψυχὴ τιτανικὴ, πού αὐτοῦσια προεκτείνεται μέσα στὸ ἔργο της. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νά τὴ χωρίσῃ στήν περίοδο πρὸ τῆς ἀρρώστειας καί στήν μετὰ. Στὴν πρώτη ἀνήκει ἡ σειρά «Νύχτες Ἀργύπνιας». Ἕνας ἐρωτισμὸς ἀνικανοποίητος, σημάδι ζωϊκοῦ πλοῦτου, χαρακτηρίζει τὴ σειρά αὐτὴ. Τὸ ἀποκορύφωμά του ὑπάρχει μέσα στὸ ποίημα «Μπροστὰ στόν καθρέφτη». Ἡ ποιήτρια ἡ ἴδια τρομάζει στὸ ἀντίκρυσμα τοῦ ἴδιου της ἑαυτοῦ, τὸν βλέπει σάν ἕνα δαίμονα ἀχόρταγο :

— Σὲ κοιτάζω μέ φρίκη, γιατί δαίμονα μοιάζεις,
'Απ' τὰ πράσινα μάτια σπύθες πράσινες βγάξεις.
Καὶ τὰ χεῖλιά σου φρίσσουν στῶν φιλιῶν τὴ μανία,
Τὰ φιλιὰ σου ζητοῦνε στὸ γυαλί μέ λαγνεῖα !..

Μ' ὅλα ταῦτα πουθενὰ δέν κυριαρχεῖ ὁ πυρετὸς τῆς σάρκα· πληροῖ τὴν ἀτμόσφαιρα στὰ παίγματα αὐτὰ ἡ ψυχὴ, μιὰ ψυχὴ πού φλέγεται στόν ἴδιο της τὸν ἑαυτό. Στὸ «Μπροστὰ στόν καθρέφτη» μιὰ αὐτοπροσωπογραφία της, μᾶς δίνει τὸ πῶς βαθύ της εἶναι. Τὸ ἴδιο πάθος ζωῆς λάμπει καί μέσα στὸ ἔργο τῆς δεύτερης περιόδου τοῦ πόνου. Παίρνει ὅμως τῶρα ἄλλες μορφές : Στὴ ζωὴ εἶναι ἡ ἀλύγιστη δύναμη πού ποτε,

θαρρείς, χαριεντιζόταν με το χάρο και τότε τον έφτυνε κατά πρόσωπο. Στην ποίηση είναι η άνταρτική κραυγή, η ύψωμένη γροθιά ενάντια στο μοιραίο.

—Θά νομίζω πώς όλα τελειώναν και πάλι
θά πετιέμαι όργισμένη στη μοίρα μου ενάντια
και θά νοιώθω πώς έχω δυνάμεις ακόμα,....
στη θανάσιμη τούτη και πείσμονη πάλη!...

(Νύχτες του χειμώνα)

Είναι άλλοτε το φως της ελπίδας, που και στις πιο έσχατες στιγμές δεν παύει να φέγγει θαρραλέα.

Είναι ακόμα το δοξαστικό τροπάρι στην όμορφη ζωή, που βγαίνει μέσα από τον τάφο:

—Ως τόσο μια γλυκύτατη άρμονία
φτάνει ως μες στα τρίαβαθα της γής
ατέλειωτο τραγούδι της ζωής
του καταλύτη θάνατου ειρωνεία!..

(*Εντάφιο)

Κι ακόμα το υπέροχο και χαρακτηριστικό :

—Δεμένη έχω ακόμα την ψυχή
στο σώμα που διαλύεται και σβήνει!..

Μέσα σ'αυτή την ποίηση υπάρχει η ζωή ταυτισμένη μ' αυτήν και όχι μονάχα σε ότι περιέχει αλλά ακόμα και στο τρόπο που εκφράζεται. 'Απ' αυτή την πλευρά η 'Ανθούλα ήταν κυριολεκτικά περίεργο φαινόμενο ποιητικού αυθορμητισμού, όπως ακριβώς ήταν και στις εκδηλώσεις της πραγματικής ζωής. Όπως γελοῦσε, φλυαροῦσε, πείσμωνε κ. λ. π. με μια έντελως παιδική ελικρίνεια, χωρίς ούτε το παραμικρό ίχνος προσποίησης ή επιφυλάξεως, έτσι και στιχουργοῦσε. ή καλύτερα έτσι και «τραγουδοῦσε». 'Η 'Ανθούλα δεν έγραφε για να κάνει ποίηση, ή ποίησή της είναι το τραγούδι της που ανάβρυζε ολόϊσα κ' έτοιμο από τα βάθη της. 'Υπάρχει μια στιχουργική μαεστρία, μια τεχνική άρτιότητα, που θα την έπαιρνε κανείς για διανοητικό επίτευγμα. Και όμως έδω είναι το περίεργο: 'Η 'Ανθούλα δεν ήξερε, δεν ήθελε να ξέρη από ζητήματα στιχουργικής, τεχνικής τέλος πάντων. Κοροΐδευε, μάλιστα, μ' έναν τρόπο γεμάτο άφελή κατάκριση έτυχε να την ακούσω εγώ ο ίδιος —το μέτρο, τις μετρημένες συλλαβές κ. τ. λ. "Έλεγε, πειράζοντας μάλιστα και τον κ. Βαφόπουλο, ότι, όσοι γράφουν με επίγνωση τέτοιων πραγμάτων «δέν είναι ποιηταί... μετροῦν με τα δάχτυλα τους τόνους και τις συλλαβές!!...» 'Η 'Ανθούλα είχε σε υπέρτατο βαθμό το αίσθημα του ρυθμού, ένα είδος ένστικτο, που όχι μόνο δεν έσφαλλε ποτέ, αλλά ύψωνόταν σε μια ποικιλία ρυθμών και σε μια τελειότητα στίχου. Το τραγούδι της έτσι έχει τη σφραγίδα του έντεχνου, και είναι άληθινή ποίηση.

Πολλοί και ντόπιοι και 'Αθηναῖοι μίλησαν για την ποιήτρια και της έδωσαν μια θέση μέσα στη Νεοελληνική ποίηση, και ιδιαίτερα μέσα στη

γυναίκεια. Προσθέτω και τονίζω την ξεχωριστή θέση της μέσα στα Μακεδονικά Γράμματα. Είναι από τις πρώτες σημαντικές εκδηλώσεις μιας λογοτεχνικής ζυμώσεως κατά πάντα σοβαρής, που άρχισε να διαμορφώνεται, ύστερα από μια περίοδο άναζητήσεων, τα τελευταία μόλις χρόνια στη Θεσσαλονίκη.

Τα «Έργα» της 'Ανθούλας είναι μια πολύ έπιμελημένη έκδοση, δείγμα της φροντίδας του κ. Γ. Βαφοπούλου να έμφανίση όσο μπορούσε καλύτερο το πιο πολύτιμο, το πιο άφθαρτο μνημείο στην άγαπημένη του.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΧΑΡΗ ΑΛΕΞΙΟΥ «'Αναλαμπές» ποιήματα, Θεσσαλονίκη.

«Υστερα από την άπεγνωσμένη αλλά υπέροχη αντίσταση προς το μοιραίο που περνάει μέσα στους στίχους της 'Ανθ. Βαφοπούλου—Σταθούλου, ίδου μια άλλη άποψη, μια αντίθετη θέση: μια ψυχή που ξεπνέει βγάζοντας ήχους σβηστούς, ψελλίζοντας μόλις. Τέτοια έντόπωση δίνουν οι στίχοι του κ. Χάρη 'Αλεξίου μοιάζουν πραγματικά ψίθυροι ξεψυχημένου πουθενά μια φωνή, μια νότα δυνάμεως ζωϊκής. Κι' ο έρωτας. που περνάει, στο πρώτο ιδίως μέρος (έρωτικά), δεν είναι παρά θύμησης που σβήνουν μέσα σε μια σιγαλή μελαγχολία, μέσα στον ήσκιο του θανάτου, που πλανιέται παντού καταπληκτικά, επιβάλλοντας μια τριγική άκινήσια.

τ' αλιξι χείλη σου μου πρόσφερες
ύγρὰ, ζητώντας το φιλί μου...
μά στα δικά μου χείλη κρύβονταν
ο θάνατος. καλή μου

"Ετσι, σ' όλα σχεδόν τα ποιήματα, διακρίνεις φανερά ή πολύ κοντά πίσω απ το παραπέτασμα των πραγμάτων το θάνατο, να έκχνη τη στυγνή του θλίψη. Κι' αν κάπου κάποιο φως κλεφτάτα αναπηδήση, ξανατοπίζεται στο σκοτάδι της ίδιας άξημέρωτης νύχτας. Πέρνω στην τύχη μερικές χαρακτηριστικές κατακλείδες ποιημάτων.

—'Αχ—μαῦρα κρέτια θάνατου
κρέμονται οι άράχνες στο ταβάνι—

—Και τώρα μου, ο θάνατος παρηγοριά στερνή

μου υπόσχεται όμως κι' αυτός φοβοῦμαι μην άργήσω

—Νά καρτερῶ τον άγιο θάνατο

να με λυτρώσει από τον πόνο—

—Και αν το φλῶρο να ξεψύχαγα

με το τραγούδι μου στο στόμα.—

Ο ποιητής μιλάει λιτά και άμεσα, χωρίς, προσπάθεια να δημιουργήση έναν κόσμο. Δεν υπήρχε ανάγκη. 'Η άτμόσφαιρα αναπηδα αυτούσια από την πηγή της έμπνεύσεως, ή άτμόσφαιρα αυτή ή τόσο άδυσώπητη, που δεν αφήνει καμιά έλπίδα, που δεν επιδέχεται καμιά ένταση πάλης: ο άνθρωπος που λιγάει και σβήνει χωρίς σφασμασμούς κάτω από το πέλαμα του μοιραίου.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΑΝΑΣΤ. ΦΡΑΓΚΟΥ *Ο δωδεκανήσιος ποιητής Μιχ. Πετρίδης* (Όμιλία)
"Αλεξάνδρεια, 1936.

"Η όμιλία του κ. Α. Φράγκου για τὸ ἔργο τοῦ δωδεκανήσιου λογοτέχνη Μιχ. Πετρίδη εἶναι—ὅπως μᾶς τὸ λέει ὁ ἴδιος—ἡ πρώτη ἀπὸ μιᾶ σειρᾶ ὁμιλιῶν, πού προτίθεται νὰ κάνη με τὸν καιρὸ γι' ἄλλους ἀκόμη δωδεκανήσιους λογοτέχνες, τὸν Π. Γνευτό, τὸν Γ. Ζερβό, τὸν Ἰω. Μοσχανά, τὸν Β. Χανιώτη. Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Φράγκου εἶναι κατατοπιστικὴ καὶ πλατειά. Χρήσιμη γιὰ νὰ γνωρίσουμε σὲ ὅλη τὴ συνέχεια τῆς ὡς τὰ σήμερα σταδιοδρομίας του τὸ ἔργο τοῦ φιλοτίμου ἐργάτη τῶν Γραμμάτων κ. Πετρίδη. Μᾶς ἐνημερώνει ἐπίσης γιὰ τὴν ἀπήχηση, πού εἶχε τὸ κάθε φορά ἐκδιδόμενον βιβλίον τοῦ κ. Πετρίδη: οἱ τέσσερες ποιητικὲς συλλογές, οἱ τρεῖς μελέτες, ἕνας τόμος διηγημάτων, ἕνα μυθιστόρημα.

"Η γενικώτερη πρόθεση, πού διέπει τὴν ὁμιλία τοῦ κ. Φράγκου εἶναι νὰ παρουσιάσῃ τὴν πονεμένη Δωδεκάνησο σάν ἕνα κομμάτι τῆς ἑλληνικῆς γῆς, πού καμμιά συνθήκη καὶ καμμιά βία δὲμποροῦν νὰ κάνουν τοὺς παλμούς, τίς σκέψεις, τὰ ὄνειρα, τὰ αἰσθηματὰ της νὰ γυρίζουν γύρω στὴν Ἑλλάδα. Ὁ κ. Φράγκος μιλώντας γιὰ τοὺς λογοτέχνες τῆς Δωδεκάνησου κάνει μιὰν ἀγνή ἐθνικὴ πράξη.

Μ. Η.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΕΚΘΕΣΗ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΤΕΡΛΙΔΟΥ

"Ἦρθαν κατὰ καιροὺς στὴν πόλη μας, ἀπ τὴν Ἀθήνα καὶ ἀπ ἄλλου, καλοὶ καὶ δυστυχῶς διόλου καλοὶ ζωγράφοι γνωστοὶ ὅμως ἀπὸ πρὶν ὄχι γιὰ τὸ ἔργο τους, πού πολλές φορές παίξει σὲ καλλιτεχνικὰ ζητήματα ρόλο δευτερεύοντα, ἀλλὰ ἀπ τ' ὄνομα: τὸ κύριο δηλαδὴ στοιχεῖο κάθε ἐπιτυχίας. Ἐπιτυχίας προσέλευσης κοινου καὶ—πρᾶγμα αὐτονόητο—ἀνάλογου θαυμασμοῦ. Ἐνα τέτοιο ἀποτέλεσμα ἔχει φυσικὰ σπουδαία σημασία γιατί ἐκτός ἀπ τὸ θόρυβο πού προκαλοῦν οἱ ἡμερησίδες καὶ τὰ κοσμικὰ κέντρα, δημιουργεῖται ἐξαιτίας τοῦ ἴδιου αὐτοῦ θορύβου, συγκίνηση στὴν πιὸ συμπαιθητικὴ (ἀφ' ὅτου ὑπάρχει πολιτισμένος κόσμος) κατηγορία ἀνθρώπων: στοὺς—ὅπως λένε γαλλικά—amateurs. Ἄν βέβαια θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐξετάσῃ βαθιὰ, με δόση πονηρίας ἢ μ' ἀπλή πρόθεση κενετρέχειας τοὺς θαυμάσιους αὐτοὺς ἀνθρώπους (πού ἀναμεταξύ μας εἶναι ὡσάν ἢ καύσιμος ὕλη πού ἐξα-

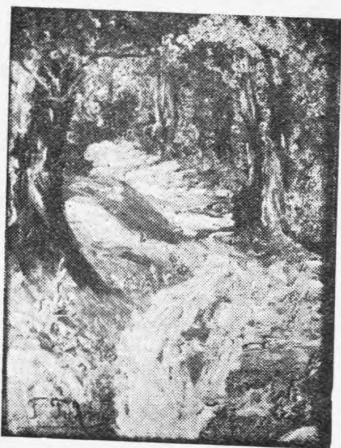
σφαλίζει τὴν ὠραία φλόγα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας) δὲ θὰ δυσκολευόταν ν' ἀνακαλύψῃ πὼς ἀρκετοὶ κρεμοῦν μ' ἀπολυτὴ ἐμπιστοσύνη τὴν κρίση τους, γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἑνὸς ἔργου, περισσότερο στ' ὄνομα, στὸ θόρυβο καὶ στὸ τί λένε οἱ ἄλλοι—οἱ εἰδικοὶ καὶ οἱ κατὰ τίς περιστάσεις καὶ με τὴ βοήθεια λεζικῶν σχεδὸν εἰδικοί—περὰ σὲ μιᾶ ὑποκειμενικὴ ἐκτίμηση· ἀλλὰ κι αὐτὸ κατὰ βάθος δὲν μειώνει τοὺς εὐγενεῖς αὐτοὺς προστάτες τῆς τέχνης γιὰτὴ μιᾶ συνεχῆς ἐξάσκηση, ἀκριβωπληρωμένη μάλιστα, φυσικὸ εἶνε νὰ καταλήξῃ κάποτε σὲ μιᾶ ἱκανοποιητικὴ, γιὰ τοὺς ἴδιους, καλλιτεχνικὴ μὲρμωση. Εἰδικὰ γιὰ τὴν πόλη μας δὲν εἶνε σκόπιμο νὰ ἐξετασθῇ ἕαν πλεονάζουν οἱ τύποι τῆς τελευταίας κατηγορίας· ἐκεῖνο ὅμως πού δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοηθῇ εἶνε πὼς τὸ μεγάλο κοινὸ τῆς Θεσσαλονίκης στὸ πεδίο τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς βρίσκεται ἀκόμη σὲ κατάστασι—ἄς πούμε ἔτσι—προϊστορικὴ.

Πὼς ἔτυχε τώρα ν' ἀνθίσουν ἐδῶ καὶ νὰ ἐκδηλωθοῦν μάλιστα τοὺς τελευταίους χρόνους μερικὰ ταλέντα—ἄσχετο ἂν μετριοῦνται στὰ δάχτυλα τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν δυὸ χεριῶν—εἶνε θαῦμα ἄξιο νὰ συγκινήσῃ καὶ ἐκείνους ἀκόμη τοὺς ἀφελεῖς πού καταπιάνονται ν' ἀποδείξουν μ' ἐφήμερες καὶ ἀγαθές διατριβές πὼς ἀνεδείχθησαν κ' ἐθριάμβεψαν στὴν πόλη μας ἀπὸ τὸ 1902—ἀκριβῶς—ἀξιολογώτατοι ὅσον καὶ ἀγνωστοὶ διανοούμενοι... Μεταξύ τῶν ἐλαχίστων προνομιούχων δημιουργῶν τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτῆς ἀνθισσης συγκαταλέγεται ἡώρα κ ἡ ζωγράφος Γεωργία Τερλίδου. Ἄγνωστη ὡς σήμερα χαρίζει με τὸ θαυμάσιο ταλέντο της στὴν πόλη κάτι πού δὲ θὰ τολμούσαμε νὰ περιμένουμε τόσο ξαφνικά: τὸ πλούσιο σὲ φῶς, χρῶμα, ἀρμονία καὶ θέληση τοπίο. Τὸ τοπίο με τὴν πνοὴ ἐκείνη πού ἐρμηνεύει τὰ πράγματα ὄχι με φωτογραφικὴ σχολαστικὴ καὶ ἐπιφανειακὴ ἀληθοφάνεια ἀλλὰ προσθέτοντας—δίχως νὰ τὰ μεταμορφῶνῃ καὶ νὰ τὰ μεταβάλλει σὲ συμβατικὲς ἀφηρημένες γραμμές—τὸν τόνο μιᾶς προσωπικῆς αἰσθησης ἀπόλυτα ἐκλεπτυσμένης.

Οἱ 33 πίνακες πού ἐξέθεσε στὴν Ἐμπορικὴ Λέσχῃ ἡ Γεωργία Τερλίδου, μαρτυροῦν ὄλοι γιὰ τὴν ὠριμὴ ἀντίληψη καὶ τὴν βαθειὰ μέχρι ἰδανικοποίησης—καὶ ἐπιμένω, ὄχι μεταμορφώσεως—γνώση τῶν πραγμάτων. Πρέπει νὰ ἐξηγηθῶ. Δὲν πρόκειται γιὰ

σχεδιάσματα, για μάταιες επιδείξεις δεξιοτεχνίας· μήτε ακόμη για δοκιμαστικές συνθέσεις χρωμάτων που ίσως—σύμφωνα με τη σουρρεαλιστική συνήθεια—ριγμένες όπως— όπως θα 'ταν δυνατό να δώσουν δίχως την παραμικρή συμμετοχή της θέλησης του ζωγράφου, κ.ά.τι.

Ἡ Δδα Τερλίδου ἄντικρυ στὴν τελευταία τούτη περίπτωση κρατιέται στέρεα κι' ἀκλόνητα: ἔχει μιὰ κατάρτηση θετική πού τὴν προφυλάττει ἀπὸ κάθε παραστράτημα ἢ ὀλισθημα. Εἶναι ὀλότελα προνομιούχος ἔτσι καὶ γι αὐτὸ ἀνώτερη ἀπὸ πολλοὺς Ἀθηναίους πού φιλοξενήσαμε κι ἀπ ἄλλους ἡμετέρους «ἄρτι ἐκ Παρισίων ἀφιχθέντας». Ὁ φίλος Ἀρκάδιο παραπονιέται κάπου στὴν «Κρίση» του γιὰ κείνους πού δικαιο-

ἀρ. 15

ἀρ. 27

λογοῦνται, ὅταν ὀμιλοῦν λογικά καὶ μετρημένα, πὼς τάχα μ' αὐτὰ δὲ ζητοῦν νὰ ἠθικολογήσουν ὡσάν τῆ ἠθική νὰ ναι ὑπόθεση *demodée* κι ἄνοστη. Λοιπόν, ἡ ζωγράφος Γεωργία Τερλίδου δὲν κρύβει καθόλου,—ὅπως παθαίνονται νὰ ἀποδείξουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ὅσοι βρῆκαν πὼς οἱ εἰκαστικές τέχνες δὲν ἔχουν καμμιά σχέση με τὸ σχέδιο, *demodé* κι αὐτὸ, δὲν κρύβει καθόλου πὼς γνωρίζει τοῦτο τὸ φανταστικὸ κι ἀπλὸ πρᾶγμα: τὸ σχῆμα καὶ τῆ γραμμικὴ θετικὴ παράσταση τῶν πραγ-

μάτων. Θὰ παρατηρηθῆ με μεγάλη εὐκολία κι ἀνάλογη εἰρωνεία πὼς ὄλ' αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση με τὶς σύγχρονες ἐπιδιώξεις τῆς ζωγραφικῆς πού ἐλευθερώθηκε ἀπ τὴ σκλαβιά τῆς ψυχρῆς φωτογραφικῆς καὶ ἐπιφανειακῆς ἀποψῆς γιὰ νὰ βρῆ με κάθε της ἀνεση τὸ νοητὸ, τὸ ἐνδότερο, τὴν ἰδεολογικὴ ἀξία, τὴν κίνηση καὶ τὴ θέση σὲ χῶρο, ὕψος, βάθος, ἀπόσταση καὶ χρόνο, ὄχι μόνον τῶν λογικῶν καὶ φυσικῶν ἀντικειμένων ἀλλὰ καὶ κείνων πού ἔρχονται μετὰ τὰ λογικά καὶ μετὰ τὰ φυσικά. Ἡ καθαρὰ διανοητικὴ αὐτὴ ἀποψη πού περιφρονεῖ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα καὶ δὲ δέχεται ἀπὸ δαῦτα παρά μερικές πνιγμένες ἢ τσακισμένες γραμμὲς γιὰ νὰ τὶς χρησιμοποιοῦν ὡς πλαίσιο—ἀπαραίτητο ἄλλωστε καὶ στὴν πιὸ ἀφρημένη σύλληψη—(καὶ πού καθὼς ἀποδεικνύεται ὡς τώρα ἀποτελεῖ σὲ βάθος τὸ μοναδικὸ σχεδὸν ἀποτέλεσμα τῆς μακροχρόνιας κι ἄγονης ἔρευνας τῶν ἀνήσυχων ὀπαδῶν τοῦ ἄδολου διανοητικοῦ στοιχείου) ἔχει δυστυχῶς βοηθήσει μερικοὺς νὰ θολώσουν τὰ νερά καὶ νὰ..... παίξουν χωρὶς.....αἰδῶ περίσκεψη καὶ λύπη εἰς βάρος τῆς ἀφελείας καὶ τῆς ἀθωότητος πολλῶν. Γι αὐτὸν τὸ λόγο ἴσως ἡ ἀπόδειξη πὼς ὁ καλλιτέχνης ξεύρει τουλάχιστον πού βαδίζει, πὼς ἔχει μπῆ στὴ θετικὴ, νατουραλιστικὴ ἔστω ἔννοια τῶν πραγμάτων κι' ἀπ' ἐκεῖ προχωρεῖ με εἰλικρίνεια καὶ μ' ἐπίγνωση τῆς ἀξίας τοῦ μερικοῦ, γιὰ τὴν ἰδανικοποίηση τοῦ συνόλου, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο προκαλεῖ ἡ τέτοια ἀπόδειξη μιὰ εὐχάριστη αἴσθησι..... ἡσυχίας, βοηθώντας συνάμα τὸν τρίτο πού βλέπει ν' ἀσχοληθῆ με τὶς ἀφρημένες ἔννοιες δίχως τρομακτικὲς ἀμφιβολίες.

Δὲν ὑποστηρίζω φυσικὰ πὼς ἐπιβάλλεται ν' ἀρχίζει ὁ κάθε ζωγράφος ἀπ τὸ ἄλφα: νὰ σχεδιάζῃ αἴφνης μιὰ φωτογραφικὴ ψυχρὴ *nature-morte* γιὰ νὰ ἔχει κατόπιν τὸ δικαίωμα νὰ παραστήσῃ με συμβατικὲς γραμμὲς τῆ «φυγῆ τῆς Ἀφροδίτης» ἢ ἕνα «Τοπίο στὴν Ταγγανίκα». Κ' ἡ φυγῆ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὸ τοπίο τῆς Ταγγανίκας μποροῦν ἀποκλειστικά καὶ δίχως τὴν ἄδειά μας νὰ τὸν ἀπασχολήσουν ὅταν θὰ 'ναι ὁ ἄνθρωπος σὲ θέση νὰ μᾶς πείσῃ πὼς ἀποκλείεται κάθε σύγκριση μπρὸς στοὺς δυὸ πίνακες: γιατί εἶναι δυστυχῶς γνωστὸ πὼς οἱ συμβατικὲς γραμμὲς πολλῶν φημισμένων καὶ μὴ ζωγράφων (ὅπως καὶ ποιητῶν.... ἄλλωστε) ἔχουν τόση ἐρμητικὴ δύναμη

ώστε ο ίδιος που τις εμπνεύσθηκε και τις μεταχειρίστηκε ν' αμφιβάλλη κάποτε αν ή φυγή-αΐφνης-της 'Αφροδίτης μπήκε στον πίνακα με την Ταγγανίκα ή αν ή τελευταία βρήκε θέση στον πίνακα της 'Αφροδίτης.

Η Γεωργία Τερλίδου δείχνει με το έργο της πώς ακολουθεί την πιο όρθη τάση: δεν ζητάει ποτέ από μια άφηρημένη τάχα έννοια, που βρήκε άθελά της έκφραση στον πίνακα, να προσγειωθεί, ψάχνοντας παράμερα για τὸ τί... ήθελε να παραστήση. Έχει συναίσθηση της οντότητας των αντικειμένων που γίνονται έτσι με τη δικιά της θέληση και με τὸ δικό της πνεύμα στοιχεῖα ικανά να έξυψωθοῦν σὲ καθολικές ή καθαρά διανοητικές αξίες. Στὸ τοπίο νομίζω τὴν βοηθάει έξαιρετικά ή δυνατή, ή πλούσια αΐσθηση τοῦ χρώματος: ή φύση, τὰ δέντρα, οἱ φυλλωσιές, οἱ βᾶτοι, οἱ κάμποι, οἱ πλαγιές τῆς χαρίζουν ἄσωτα ὅλους τοὺς τόνους τοῦ φωτός· και ξεύρει ἀριστοτεχνικά να τοὺς ἀναπαριστάνη στὸ δημιουργικό έργο της. Έχει μιὰ ὀλότελα ξεχωριστή ικανότητα να ἐκμεταλλεύεται ὅλην αὐτὴ τὴ χαρὰ τοῦ φωτός. Τὴ βοηθάει συνάμα κ' ή ἀπαράμιλλη δεξιότητα. Έτσι οἱ πίνακες 15 (Δρομάκι) 18 (Τοπίο) 16 (Χωριό) 21 (Καστανιές) εἶναι οἱ πιὸ χαρακτηριστικοί, σ' αὐτὸ τὸ εἶδος, που έχει να μᾶς ἐπιδείξη ή σημερινή ἑλληνική ζωγραφική τέχνη.

Στὴν προσωπογραφία ἐπίσης, κινεῖται με ξεχωριστὴν ἀνεση. Μιὰ εξέταση, ὡς τις λεπτομέρειες, ὅλων τῶν ἔργων τῆς νέας αὐτῆς ἔκθεσης, θὰ ἔφερνε μαζί με ἄλλα ἐνθουσιαστικά και τὸ συμπέρασμα πὼς ή Τερλίδου θυσιάζει ἀκόμη πολὺ ἀπ τις δυνατότητές της στὶς ἀπαιτήσεις ἐνός κοινῶ μη συνηθισμένου να αἰσθάνεται τις δημιουργίες τῆς ζωγραφικῆς τέχνης παρά ὡς ἐπεισόδια, ἀνέκδοτα ή ἀξιοπερίεργα κι εὐχάριστα παιγνιδίσματα για τὴ διακόσμηση και τὸν πλουτισμὸ τῶν τοίχων ἐνός ἀνετου και περιποιημένου σπιτιοῦ. Στὶς συνθέσεις κυρίως εἶνε φανερὴ αὐτὴ ή εὐγενικιά προσφορά στὶς προτιμήσεις τοῦ κόσμου. Ἀλλά ὅταν ή ζωγράφος παραμερίζει αὐτὴν τὴν ἀνάγκη ξέρει να μᾶς δώση τὴ «Συγκίνηση τῆς Ἀρραβωνιασμένης» (27) και τὸ «Πορτραῖτο παιδιοῦ» (28) ὅπου ή αὐτοπεποίθηση, ή θέληση κ' ή δύναμη τῆς ἐκτέλεσης βρίσκουν τέτοιους τόνους ἔκφρασης και ἐκμεταλλεύονται με τόσο θάρρος και λεπτότητα τὸ χρώμα, ὡστε ή Γ. Τερλίδου και δίχως τὴ συμβο-

λή τῶν ἑξαίσιων τοπίων που—ἐπαναλαμβάνω—δείχνουν τὸ δρόμο ὅπου ή ἴδια έχει κατακτήσει μιὰ ξεχωριστὴ δικιά της θέση—μᾶς πείθει ὀριστικά πὼς στὴ σημερινή μας Θεσσαλονίκη ἔχουμε και στὴν ζωγραφική τὸν ἄνθρωπο που μπόρεσε να έξυψωθῆ ὡς στοὺς ἔρημους τόπους τῆς καθαρά δημιουργικῆς τέχνης.

Ένα βραχὺ σημεῖωμα δεν ἔξαντλεῖ φυσικά τὸ θέμα μιᾶς ἔκθεσης 33 ἔργων, που χώρια—χώρια τὸ καθένα ἔχουν σχεδὸν ὅλα τὴν ἰδιαίτερη σημασία και οντότητά τους.

Θάθελα μόνον να ἑλκύσω τὴν προσοχή τῶν ὄσων ἐνδιαφέρονται, στ' ἀπλό αὐτὸ περιστατικό: Ἡ Γεωργία Τερλίδου—Θεσσαλονικιά—προσθέτει σήμερα ἕνα νέο και θετικά ἀξιοῶνομα στὴ σύγχρονη ἑλληνική ζωγραφική.

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Φίλε κ. 'Ι. Παναγιωτόπουλε,

Όπως ἕνας κοδικκος ἀνοιξη δεν κάνει, ἔτσι και μιὰ κριτική οὔτε τὸν κατακλυσμὸ μπορεῖ να φέρη οὔτε εὐφορία τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Για να σταθῆ ἕνα βιβλίο ή να ἀγνοηθῆ χρειάζονται και ἄλλοι ἀκόμα παράγοντες, ὅπως ή πνευματική διάθεση τῆς ἐποχῆς και ή δεκτικὴ ἀνάγκη και ικανότητα τοῦ κοινῶ. Ἡ βιβλιοκρισία παίζει στὴν τύχη ἐνός βιβλίου ἕναν ὀρισμένο ρόλο, ὁ ὅποιος δεν εἶναι ὅμως ἀποφασιστικός. Γι' αὐτὸ οὔτε πρέπει να ἐνθουσιάζεται κανεὶς ἀπόλυτα ἀπὸ μιὰν ἐξυμνητικὴ βιβλιοκρισία οὔτε να τὸ παίρνη κατάκαρδα ἀπὸ μιὰ δυσμενῆ γνώμη. Γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀφήση κανεὶς τὴν κριτικὴ ἤσυχην να κἀνη τὴ δουλειά της, ἀφοῦ δεν εἶναι αὐτὴ μόνη που θ' ἀποφασίση τελικά.

Ός τόσο αν ὁ συγγραφέας θέλη να συνομιλήση με τὸν κριτικό του, ἔχει ὅλα τὰ δικαιώματα να ζητήση να τὸν ἀπασχολήση, ὅταν βέβαια δεν τὸ κάνει ἀπὸ ἀπλή διάθεση γκρινιας ή φλυαρίας, ἀλλ' ἀπὸ οὐσιαστικὴ ἀνάγκη ἐπανορθώσεως μερικῶν τυχόν ἀβλεψῶν τῆς κριτικῆς, ή ὅποια θὰ ἔχη τὴν ἀφορμὴν ἔτσι να συναισθανθῆ, ὅτι ή κρίση της μετέχει μοιραία τῆς ἀνθρώπινης ἀτέλειας. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνομιλίας αὐτῆς

δταν γίνεται με καλή πίστη, δέν θά είναι άλλο, παρά μιὰ απο-
κατάσταση ίσορροπίας και συνεννοήσεως μεταξύ δύο πνευμα-
τικών ανθρώπων, θ' αφορά δηλαδή περισσότερο τό σύνδεσμο
των προσώπων παρά τό κρινόμενο έργο.

Παρατηρώ, ότι ένώ ώς ένα μέρος στη βιβλιοκρισία σας για
τήν «Είσαγωγή» μου προχωρείτε καλά, περιγραφικά και μέ
χαρακτηρισμούς και δέν μπαίνετε στη συζήτηση τής ούσίας
των δεδομένων της, διότι δέν είναι φρόνιμο βέβαια νά συζητη-
θών κανείς σπουδαίως πάνω σ' ένα θέμα που δέν του δόθηκε εύκαι-
ρία νά τό μελετήσει και νά τό κατακτήσει, κάπου κάπου, παρα-
βαίνετε τή σωστή βάση τής βιβλιοκρισίας σας και θέλετε νά
συζητήσετε άπάνω στην ούσία, αλλά τότε ή συζήτησή σας ά-
ποβαίνει τό λιγώτερο άκαρπη. Α. χ. μιλάτε 1) για τραγι-
κούς τύπους τής άρχαίας κωμωδίας. 2) για τήν κωμωδία
ώς άλλη μορφή τής τραγωδίας. 3) για τή θέση που θά έπρεπε
νά δοθη στον Άριστοφάνη μέσα στις σελίδες μιās Είσαγωγής
στην άρχαία Έλληνική τραγωδία. Σημειώνετε μάλιστα, ότι γι'
αυτά θά έπρεπε νά μιλήσω στην «Είσαγωγή» μου και θεωρείτε
παραλείψη, ότι δέν έμίλησα. Χρειαζόταν ώς τόσο μέ περισσό-
τερη περίσκεψη πρώτα νά μελετήσετε τό θέμα που εισάγετε
κ' έπειτα, άν ήταν καν άνάγκη, νά κάμετε τόν οδηγό. Όδη-
γίες βέβαια μπορεί νά δώση ό κάθε σκεπτόμενος άνθρωπος
και πολύ περισσότερο όταν αυτός συμβαίνει νά είναι 'Ρωμιός·
άλλά σήμερα συμβαίνει νά προτιμοῦν οί άνθρωποι έργα. Ός
τόσο, δέ θά έπιμείνω, καλές είναι κ' οί οδηγίες άρκει νά είναι
σωστές. "Αν όμως έσείς ό ίδιος σήμερα ξανακοιτάξετε αυτό
που έχετε γράψει και που έχετε υποδείξει, είμαι βέβαιος ότι
θά προτιμούσατε νά μήν είχε γραφή, διότι είναι άστοχημα, φί-
λε μου. "Όχι, δέν είναι ή κωμωδία άλλη μορφή του τραγικού,
άλλά ή πόλωση του τραγικού και του κωμικού συμβαίνει μόνο
μέσα στο δραματικό. Και άν ίσως δέ σας είναι εύκολο νά
στηρίξετε σέ νέα θέση εκείνο, που άσφαλώς θ' αναγνωρίσετε
ώς σφαλερά τεθειμένο, έπιτρέψατέ μου νά σας συστήσω δύο
βασικά βιβλία για τήν έννοια του κωμικού, τό «*Esquisse d'une
psychologie fondée sur l'expérience*» του Δανου φιλοσόφου
Hæffding και τό «*Le rire*» του H. Bergson. Χρήσιμο είναι επίσης
και τό έργο του Beauclaire «*Curiosités esthétiques*», όπου ύάρ-
χει ένα αξιοσημείωτο κεφάλαιο για τις άποχρώσεις του κω-

μικού.

Κ' επειδή αυτό μόνο είναι τό σημείο τής όλης βιβλιοκρι-
σίας σας στο όποιο μπαίνετε νά συζητήσετε για τήν ούσία,
θέλω νά πιστεύσω, ότι για τό περιεχόμενο του βιβλίου θά μεί-
νουμε σύμφωνοι, όταν περάσετε Hæffding και Bergson τούλά-
χιστο.

Και θά εύχόμουν νά είχαν σταματήσει έδω τά πράγμα-
τα, άν άλλες μερικές καταφανείς ανακρίβειες δέ σας ξέφευ-
γαν στο άλλο μέρος τής βιβλιοκρισίας σας όπου παρατηρείτε,
περιγράφετε και χαρακτηρίζετε. "Όσο κι άν ό τρόπος αυτός
τής βιβλιοκρισίας είναι εύκολος και σχεδόν στοιχειώδης, διότι
βρίσκεται κανείς έτσι στο προστάδιο μόνο τής κριτικής, δέ θά
έπιθυμούσα ν' αφήσω σ' έναν που ένδεχομένως θά διάβαζε
τή βιβλιοκρισία σας, τήν έντύπωση, ότι και στην πιό εύκολη
βιβλιοκρισία, τήν περιγραφική, όπως ή δική σας, δέν μπορούν
νά χωρέσουν σφάλματα άνεπίτρεπτα, που δέ θίγουν βέβαια
τήν ούσία του κρινόμενου βιβλίου, είναι όμως ώς τόσο πάντο-
τε σφάλματα.

Ένωώ τήν παρατήρηση—στατιστική παρατήρηση—ότι λί-
γη είναι ή προσωπική προσφορά μου στην «Είσαγωγή». Για
τήν επανόρθωση αυτής τής άστοχίας θά σας έβαζα πρώτα άν-
τιμέτωπο προς τά δυό υποδειγματικά για σας βιβλία, τήν «Είσα-
γωγή» του κ. Χ. Θεοδωρίδη και τήν «Είσαγωγή» του κ. Θ. Βο-
ρέα. Έχετε άληθινά έρευνήσει προτού άποφανθήτε για τό
υποδειγματικό των βιβλίων αυτών, τό ποσοστό τής προσωπι-
κής προσφοράς των συγγραφέων των; Λοιπόν, άν δέ τό έχετε
κάνει, θά σας μιλήσω μέ καθαρή και άκουστή φωνή και θά
σας πώ: Από τις 500 σελίδες τής «Είσαγωγής» του κ. Θεοδω-
ρίδη μόνον 40 είναι προσωπική του προσφορά, στην «Είσαγω-
γή» δέ του κ. Βορέα τό ποσοστό τής προσωπικής προσφοράς,
είναι—όπως θά έλεγεν ένας χημικός—«ίχνη μη μετρητά».

Και σας παρακαλώ ή νά πεισθήτε σ' αυτά που λέω ή νά
μέ διαφεύσετε. Τά βιβλία των κ. κ. Βορέα και Θεοδωρίδη είναι
καθαρές στοιχειολογίες, χωρίς νά είναι για τότο λιγώτερο
χρήσιμα. Προσέξτε τώρα στα κεφάλαια τής «Είσαγωγής» μου,
που άφορούν τό περιεχόμενο του διθυράμβου και τήν έννοια
του τραγικού, προσέξτε στη διαλεκτική τους διαχείριση. Κοι-
τάξτε προσεκτικώτερα τις άνσλύσεις των δραμάτων—έργα-

σία τριῶν ἔτων—ὅτι διέπονται, ὅπως καὶ ἄλλο τὸ βιβλίον ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ἐκείνη, τὴν καλὴ ἢ κακὴ, ὅμως προσωπικὴ πού τέσσαρα χρόνια τώρα. προσπαθῶ νὰ παρουσιάσω μὲ ἄρθρα μου, μὲ μελέτες, μὲ βιβλία. Καὶ τότε σὰν τίμιος ἄνθρωπος θὰ ὁμολογήσετε βέβαια, ὅτι ἡ προσωπικὴ μου προσφορά στὴν «Εἰσαγωγή» μου δὲν εἶναι λίγη οὔτε κἄν «λιγοστὴ» κατὰ τὸν καλοπροαίρετο ὑποκορισμό σας.

Ἐπειτα, ἀπ' ὄλο σας τὸ ἄρθρο βγαίνει ἡ ἐντύπωση, ὅτι κάτι κινδυνεύει διαρκῶς νὰ βυθισθῇ κ' ἐσεῖς τὸ σώζετε, τὸ κρατεῖτε διαρκῶς στὴν ἐπιφάνεια. Ἔτσι πᾶν νὰ ὑποθέση κανεῖς, ὅτι ἡ πραγματικὴ ἐντύπωσή σας εἶναι ἀποθαρρυντικὴ, ἀλλὰ ἔτσι ἀπὸ εὐγένεια, ἀπὸ συναδελφικὸ αἶσθημα, ἀπὸ συγκατάβαση μὲ σώζετε τέλος πάντων ἀπὸ τὸν κατακλυσμό. Ἐγὼ ὅμως θὰ σᾶς ἤθελα πιὸ γενναῖο, περισσότερο ἀπερίφραστο. Ἄν δὲν εἶχατε ὄρεξη νὰ πῆτε κάτι καλὸ γιὰ τὸ βιβλίον μου σᾶς ἤθελα περισσότερο εὐθύν, εὐθύν ὡς βόνασον πού πέφτει ἀπάνω στὸ θῦμα, νὰ ὅπως τότε κάνατε μὲ τὸ «Θεῖο τραγί» τοῦ Σκαρίμπα. Γραφικὴ, σᾶς βεβαιῶνω, θὰ ἦταν μία σφοδρὴ καὶ ἀκατάσχετη ἐπίθεση καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ ἀπὸ μέρος τοῦ ἀναγνώστη ἀίσθηση γιὰ τὸ ἄδικο του κόπου σας καὶ τὸ μάταιο τῆς γενναιότητος. Ἄλλὰ τί ἐνδιαφέρον μπορεῖ νὰ ἔχη μιὰ τακτικὴ διαφορῶμενη; Αὐτὰ τὰ ἀπάνω, κάτω, οἱ ἐλιγμοί, τὰ ἀπὸ σπόντα σᾶς βεβαιῶ διαθέτουν κακῶς τὸ σημερινὸ ἀναγνώστη, διότι σήμερον προτιμοῦν τὴν ταύρεια ἀλήθεια, τὴ γενναιότητα, τὸ εὐγενικὸ θάρρος τῆς γνώμης.

Καὶ προτιμότερον νὰ πῆτε «Δὲ μ' ἀρέσει αὐτὸ τὸ βιβλίον, δὲν ξαίρω γιατί, διότι ἔπεσε στὰ χέρια μου (κατὰ τὴ χαρακτηριστικὴ σας φράση) καὶ μπορῶ νὰ τὸ κάνω ὅ,τι θέλω, διότι δὲ θέλω νὰ μ' ἀρέσει, διότι ἐπὶ τέλους μὲ πιέζει τὸ βιβλίον αὐτὸ πού εἶναι καλόν», προτιμότερον ἢ καλοῦσθαι ὁμολογία ὄλων αὐτῶν, παρὰ αὐτὸ τὸ αἶσθημα, ὅτι κάτι πᾶν νὰ χαθῇ κ' ἐσεῖς τὸ σώζετε. Ὅλο τὸ ἄρθρον σας εἶναι διαποτισμένο, εἶναι ἐστιγμένο ἀπ' αὐτὴ τὴ διάθεση..... Ἄλιμονο! τίποτε μέσον αὐτὸ τὸ βιβλίον δὲ σᾶς ἔκαμε νὰ χαρῆτε, νὰ ἀναπνεύσετε ἐλεύθερα, νὰ γίνετε γενναιότερος, δὲν ἐπλάτυνε τὴν καρδιά σας, δὲν παρέσυρε τὸ νοῦ σας σὲ ὠραῖες στιγμὲς σὲ ἀνιδιοτελεῖ μετεωρισμὸ σκέψεων; Δὲν ὑπάρχει ἄρα γε στὸ βιβλίον αὐτὸ τέτοια δυνατότης ἢ στὴν καρδιά σας τέτοια πιθανότης;

Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση ἔκανε τὸ σημείωμά σας σὲ πολλοὺς πού μποροῦν καὶ διαβάζουν ἀνάμεσον ἀπὸ τίς γραμμὲς. Ἄλλοι, ἀκόμη, εἶπαν, ὅτι διακρίνουν μιὰ διάθεση νὰ λιγοστεύετε, νὰ ἀφήσετε λιγνὸ καὶ σὰν ἄσαρκο ὅ,τι ἦταν γεμᾶτο, ὅ,τι ἀποτελοῦσε τὰ νεῦρα καὶ τὸ αἷμα του. Καὶ τὸ βιβλίον στὸ τέλος δὲν πέθανε μὲν· στὸ χέρι σας, ἀλλὰ ἔγινε τόσο ἀσθενικόν, τόσο ἀδύνατον.... Καὶ αὐτὴ ἡ λίγη ζωὴ καὶ σημασία πού τοῦ ἔμεινε, ἔμεινε πάλι κατὰ συγκατάβαση, ἔτσι ἀπὸ χατίρι, γιὰ νὰ μὴ χάσω δὲ καὶ ἐντελῶς τὸ θάρρος μου....

Ἄλλὰ ἐγὼ πού θέλω νὰ εἶναι ἕνας φανερὰ ἀπροσποίητος ἄνθρωπος πρέπει νὰ σᾶς πῶ τελευταῖα, ὅτι ἡ βιβλιοκρισία σας ἄφησε τὸ βιβλίον μου ἐντελῶς ἄθικτον. Διότι ἡ μὲν διάθεσή σας εἶναι ἐντελῶς ἀτομικὸς σας λογαριασμός, ἡ δὲ κρίση σας ἦταν....., ἀλλὰ ρωτήστε ἄλλους νὰ σᾶς ποῦν τί ἦταν.

Αὐτὰ σᾶς τὰ γράφω χωρὶς κακία (διότι ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ σᾶς εἶμαι εὐγνώμων, διότι κάνατε γιὰ τὸ βιβλίον μου ὅ,τι μπορέσατε), ἀλλὰ σὰν καθηγητὴς πρὸς καθηγητὴν, σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος πρὸς πνευματικὸν ἄνθρωπον, μὲ ἀληθινὴ λύπη, διότι ἐπερίμενα ἕνα ἄλλον Παναγιωτόπουλον καὶ δὲν τὸν βρῆκα. Ἐλπίζω, ὅτι θὰ πιστεῦσετε στὴν εἰλικρινῆ λύπη μου, μὲ τὴν ὁποία ὑπογράφομαι

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

Ἡ τάξη Γραμμάτων καὶ τεχνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν στίς 25 Μαρτίου ἀπένευσε τὸν κ. Ἄγγ. Σημηριώτη βραβεῖον γιὰ τὴ λυρικὴ συλλογὴ του «Ὀνειρῶν ἦσκιον». Ἀπένευσε ἔπαινον στὴ λυρικὴ συλλογὴ «Οἱ σφυμοὶ τῆς ψυχῆς μου» τῆς Μαργ. Μπούμη καὶ στὴ συλλογὴ «Ρόδα καὶ φλόγες» τῆς Ἐλισάβετ Ψαρά καὶ β' ἔπαινον στὴ μελέτη τῆς κυρίας Καλλιρρόης Ἐλεοπούλου «Οἱ Ἐπινικοὶ τοῦ Πινδάρου, Εἰσαγωγή».

Ἡ Ἀκαδημία βραβεύει λοιπὸν κατὰ σατανικὴν προτίμησιν γυναῖκες. Τὶ θὰ ἐσήμαινε αὐτό; Ντροπὴ τοῦ ἀνδρῆς ἢ ντροπὴ τῆς Ἀκαδημίας;

Ὅπως κ' ἂν εἶναι σᾶς παρουσιαζομεν μιὰ ὠραία ἀνθοδέσμη βραβευμένων ὡς τώρα θηλυκῶν: ἡ κυρία Θάλεια, ἡ κυρία Μαρίνα, ἡ δις Μαργαρίτα, ἡ Ἐλισάβετ, ἡ κυρία Καλλιρρόη... Καὶ ἔχει ὁ Θεός.

Μᾶς ἔρωτοῦν; γιατί κανέναν ἀπὸ τοὺς 250 φοιτητὰς τῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστημιακὸν μας δὲν ἔδωκε ὡς τώρα συνεργασία στίς «Μακεδονικὲς Ἡμέρες». Καὶ ἀπαντοῦμε: ἀπλούστατα, διότι τὰ ἐνδιαφέροντά τους εἶναι καθαρὰ φιλολογικὰ καὶ τὸ λογοτεχνικὸν ἐνδιαφέρον τους ἰσοῦται μὲ τὸ μηδέν. Εἶναι βέβαια αὐτὴ μιὰ πολὺ λυπηρὴ διαπίστωση, ἀλλὰ δὲν

είναι για τούτο λιγώτερο αληθινή. Ἡμεῖς θὰ εὐχόμεθα γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου μας περισσότερο θερμουργὴ καὶ δημιουργικὴ ἐνδιαφερόντων τῆ διδασκαλία τῆς Λογοτεχνίας μας στὸ Πανεπιστήμιο. Καὶ στὸ Ἀθηναϊκὸ Πανεπιστήμιο βέβαια συμβαίνουν τὰ ἴδια καὶ χειρότερα, ἀλλά....

Ἄλλ' ἄς μὴν ὑπερβοῦμε σήμερα τὰ ὄρια ἀπλῆς ἀπαντήσεως σ' ἓνα δίκαιο ἐρώτημα. Στὸ προσηχὲς τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ θὰ μιλήσουμε πλατύτερα.

* * Στὸ «Δελτίο Λ. Μ. Ε.» (τεῦχος Φεβρουαρίου, 1936) ἡ Κα' Ὁ. Κακριδῆ σὲ σύντομο ἄρθρο τῆς καταπιάνεται μὲ «Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου στὸ Σοφοκλῆ». Σκοπὸς τοῦ ἄρθρου, καθὼς δηλώνει ἡ ἴδια στὸ τέλος, εἶναι νὰ δείξῃ ὅτι «τὸ ἔργο τοῦ Σοφοκλῆ μᾶς προβάλλει πολλὰ προβλήματα ποὺ ἴσως μόλις τώρα παίρνουν σωστὸ δρόμο γιὰ τὴ λύση τους». Συγχαίρουμε τὴν κυρία Καθηγήτρια γιὰ τὴν ἐνημερωτικότητά της, ἀλλὰ καὶ τῆς συγχωροῦμε δόλοφρα τὴν ἄγνοια τῆς φιλολογικῆς κινήσεως στὸν τόπο μας ποὺ προδίδει ἄλλη μιὰ φράση της, πὼς «στὴ μέση παιδεία μας δὲν ἤρθε ἀκόμα ὁ ἀντίτυπος τῶν ἐργασιῶν τῶν νέων ἐρευνητῶν τοῦ Σοφοκλῆ». Σὲ τέτοιες περιστάσεις πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς μακρόθυμος. *Sancta ignorantia!*

ΧΡΟΝΙΚΑ

—Κυκλοφόρησε τὸ 1ο τεῦχος τοῦ Ἰταλικοῦ περιοδικοῦ *Olimpo* (*Rivista mensile di cultura Italiana. Società Nazionale «Dante Aligheri» Viale Regina Olga 26, Salonico*) μὲ συνεργασία τῶν πιδ ἄνωστων Ἰταλῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων. Σκοπὸς τοῦ νέου περιοδικοῦ εἶναι νὰ γνωρίσει στὸν τόπο μας τὴ νεώτερη Ἰταλικὴ πνευματικὴ παραγωγή καὶ στὴν Ἰταλία τὴ δική μας. Δὲ μπορούμε παρὰ νὰ εὐχηθοῦμε κάθε ἐπιτυχία καὶ νὰ συστήσουμε τὸ ἀξιόλογο αὐτὸ περιοδικὸ σ' ὅλους τοὺς διανοομένους μας.

—Στις 16 Ἀπριλίου στὴν αἴθουσα τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου ὁ βαλκανιολόγος καὶ ποιητῆς κ. Γ. Σαγιαξῆς μίλησε περὶ τῶν θρύλων καὶ παραδόσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

—Ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν τεσσάρων διαλέξεων τοῦ «Μπενέ-Μπερίθ» στις 18 Ἀπριλίου στὴν ἴδια αἴθουσα ὁ Διευθυντῆς τῆς ἐφημερίδας «*Indépendant*» καὶ πρῶν βουλευτῆς κ. Μπεσαντζῆ μίλησεν περὶ τῆς συμβολῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν στὸν πολιτισμὸ.

—Στις 21 Ἀπριλίου στὸ Πανεπιστήμιο μίλησε γιὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀρχαίας καὶ Νέας Ἑλλάδας στὴν Πολωνικὴ λογοτεχνία ὁ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κρακοβίας καὶ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδας κ. Καζιμίρ Μπούλα.

—Στις 24 Ἀπριλίου στὸ Πανεπιστήμιο ὁ καθηγητῆς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης τοῦ Πανεπιστημίου Στρασβούργου, Διευθυντῆς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως κ. Ἀμπέρ Γκαμπριέλ, μίλησε γιὰ τὰ ἐρεῖπια τῆς Παλμύρας.

—Στις 25 Ἀπριλίου στὴν αἴθουσα τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου δόθηκε ἡ τέταρτη διάλεξη τοῦ Μορεωτικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συλλόγου

»Μπενέ-Μπερίθ» μὲ ὁμιλητὴ τὸν κ. Ἀχ. Καλεύρα «Οἱ Ἰσραηλιταὶ καὶ ἡ οἰκονομικὴ εὐημερία τῶν λαῶν».

—Στὸ Πανεπιστήμιο στις 25 Ἀπριλίου ὁ καθηγητῆς τοῦ Ποινικοῦ δικαίου κ. Χαράλ. Τζωρτζόπουλος μίλησε γιὰ τὴν ἐγκληματολογία ὡς βᾶσι τῆς πολιτικῆς κατὰ τοῦ ἐγκλήματος.

—Στις 26 Ἀπριλίου στὴν Αἴθουσα τοῦ «Πάλλας» ὁ Πρύτανης κ. Τρύφων Καραντάσης μίλησε γιὰ τὴν προστασία τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: «Τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ» (μελέτη) Ἀθήνα. ΡΟΥΛΑΣ ΒΑΡΕΛΛΑ—ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: «Τὸ ἀγγλικὸ θέατρο» (μελέτη) Θεσσαλονίκη. ΔΗΜΗΤΡΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: «Τὸ νησί μου» (ποιήματα) Ἀθήνα. ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ: «Λαδανιὲς κι' ἐρείκια» (ποιήματα) Ἀλεξάνδρεια. ΑΛΚΗ ΚΑΣΤΡΙΤΗ: «Ἀῦρες καὶ θύελλες» (ποιήματα) (Πρόλογος Κ. Παλαμᾶ Χρ. Χρηστοβασιλῆ) Ἀθήνα. ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ: «Στοχασμοὶ καὶ σημειώματα» (δοκίμιο) Ἀθήνα. ΜΑΝΟΥ ΚΡΑΛΗ: «Ταξίδι στὴ γυμνὴ χρονιά» (ποιήματα) Κύπρος. Κ. ΘΕΟΤΟΚΗ: «Κορφιατικὲς ἱστορίες» Κέρκυρα, 1935 (Ἔκδ. Ἐταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν Ἑπτανησιακῶν μελετῶν). Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ: «Ἡ θέσις τῆς φιλοσοφίας στὴν ἐποχὴ μας», Ἀθήνα 1936.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νέα Γράμματα» (Ἀπρίλιος ἀρ. 4). «Παιδεία» (Ἀπρίλιος ἀρ. 4). «Κυπριακὰ Γράμματα» (Μάρτιος ἀρ. 6). «Οἱ Νέοι» (ἀρ. 1) Θεσσαλονίκη «Μακεδονόπουλο» (ἀρ. 11) Θεσσαλονίκη. «Εὐφορίων» (Μάρτιος ἀρ. 3) Ἀθήνα. «Κρητικὲς Σελίδες» (Μάρτιος ἀρ. 2) Ἡράκλειο. «Τὸ χρονικὸν τοῦ βιβλίου» (Ἀπρίλιος ἀρ. 5 ἔκδοσις Γκοβόστη). «Ὁ φίλος τῶν ζώων» (Ἀπρίλιος ἀρ. 2), Ἀθήνα. «Γενικὴ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία» (Ἰανουάριος, Φεβρουάριος) (ἔκδοσις Ε. Βαγιαννάκη). «Βιβλιογραφικὸν δελτίον» (Μάρτιος Ἀπρίλιος) (τοῦ Γραφείου Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν). «Ἅγιος Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος» (ἀρ. 6, 7 Μάρτιος, ἀρ. 8 Ἀπρίλιος). «Τραπιζιτικὴ» (Μάρτιος). «Ἀργῶ» (ἀρ. 3 Ἀπρίλιος). «Ὁ λόγος» (ἀρ. 2 Ἀπρίλιος). «*Le héliénisme contemporain*» (No 5 Mars No 6 Avril). «*Le tresor du siecle*», Paris. «*Olimpo*» (*Rivista mensile*), Salonico. «*Dante*» (*Revue de culture latine. Direct. L. Fiumi*) Paris, Avenue de l'Opera, 32. «Σαρωνικὴ πνοή». «Σχολικὴ ἐφημερίδα» (ἀρ. 30-33) (Ἀθῆναι).

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«Νέα Ἡμέρα» (Τεργέστης), Ἀθῆναι. «Νέοι Καιροὶ» (Πειραιεὺς). «Καστοριανὴ ζώη» (Καστοριά). «Πρόσδος» (Ἄλμυρός). «Νέα ἐποχὴ» (Ἀργινίου). «Μακεδονικὴ ἡχώ» (Βέρροια). «Δωδεκανησιακὴ» (Ἀθήνα).

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ
ΜΕΡΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ. Ἔχει τὴν ἱκανότητα ὁ συγγραφέας μελετῶντας τὰ συγγράμματα σοφῶν συγγραφέων ν' ἀφομοιώσῃ τὶς γνώσεις των, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν ὑποδουλώσῃ ἢ αὐθεντία των ἢ νὰ τὸν παρασύρῃ τὸ κῦρος των. Πιστεύω, πὼς τὸ βιβλίον εἶναι πολὺ ἀφελίμο γιὰ τοὺς συναδέλφους φιλολόγους.

Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ. Εἶναι τὸ πιὸ μεστὸ καὶ τὸ πιὸ ὄριμον δημιούργημα τοῦ νοῦ του.

ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ. Ἡ «Εἰσαγωγή στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγωδία» δὲν εἶναι ἓνα ἀπλὸ ἐγχειρίδιον, πὸν προορίζεται μονάχα γιὰ τοὺς εἰδικοὺς καὶ δὲ γράφηκε μονίχα ἀπὸ ἓναν ξερὸ ἐπιστήμονα, πὸν θέλει νὰ προσφέρῃ ὄρισμους καὶ ταξινομήσεις, ἀλλ' ἀπὸ ἓναν λογοτέχνη καὶ κριτικόν.

ΚΑ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ. Ὁ κ. Σπανδωνίδης μιλεῖ μὲ σαφήνεια καὶ πρᾶξετικότητά.

Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ. Μέσα στὴ νεοελληνικὴ αἰσθητικὴ λίγα εἶναι τὰ κομμάτια, πὸν θὰ μπορούσαν νὰ σταθοῦν δίπλα στὶς σελίδες αὐτές.

Β. ΤΑΤΑΚΗΣ. Ὁ λογοτέχνης βρῖσκεται στὸ ἐπιστημονικὸ τοῦ αὐτοῦ ἔργου μὲ ὅλα του τὰ χαρίσματα. Ἡ σκέψη του δὲ δεσμύεται εὐκόλα. Ἀγκαλιάζει τὸ δύσκολο θέμα του μὲ ἓναν τρόπο, πὸν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ προβάλλῃ πολὺ συχνὰ πολύτιμες διζῆς τοῦ ἀπόψεως.

Π. ΦΩΤΕΙΝΟΣ. Ἡ «Εἰσαγωγή στὴν ἀρχαία τραγωδία» εἶναι κατόρθωμα κρίσεως καὶ μελέτης. Διακρίνει κανεὶς παρατηρήσεις, πὸν εἶναι ἀριστουργηματικῆς, εὐρήματα πὸν δείχνουν πόσο πλούσια εἶναι ἢ προσωπικὴ προσφορά τοῦ συγγραφέα.
